Голас Радзімы

№ 8 (2098)
23 лютага 1989 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

У глыбіні хвойных бароў паміж блакітнымі стужкамі рэк Бярэзіны і Гайны прыжыўся вялікі статак зуброў. Што і гаварыць, для Барысаўскага раёна гэта сенсацыя, аднак усё стане зразумелым, калі нагадаць, што менавіта тут раскінуліся ўгоддзі мясцовага доследнага лясгаса. Яго супрацоўнікамі для жыхароў лесу, занесеных у Чырвоную кнігу, абсталяваны спецыяльныя кармушкі. У тутэйшых лясах можна ўбачыць таксама рэдкіх птушак: чорнага бусла, беркута, арлана-белахвоста.

Адзін з буйнейшых у рэспубліцы, гэты лясгас стаў узорам рацыянальнага і беражлівага выкарыстання прыродных рэсурсаў. Як і ў многіх іншых месцах, тут на спецыяльна адведзеных участках вядуць высечку, збор харчовай прадукцыі, лекавай сыравіны. Уся гэтая дзейнасць чалавека не перашкаджае прыродзе захоўваць сваю прыгажосць і разнастайнасць.

Заахвочваюць тут і новыя формы гаспадарання. Далёка за межамі Мінскай вобласці вядома майстэрства цесляроў кааператыва «Светлы гай», створанага пры лясгасе. З адходаў лесавытворчасці яны вырабляюць разныя церамкі, веранды, пясочніцы, арэлі для дзіцячых садоў.

НА ЗДЫМКАХ: егер М. ХАЦКЕВІЧ і паляўнічазнавец Г. АЎЛАСЁНАК аглядаюць пляцоўку для падкормкі лясных насельнікаў; цесляры А. АДАМЧЫК і С. АДАМЕЙКА; А. ГЛУШАНІН — адзін з лепшых ляснічых; гаспадар бору — зубр.

Фота Я. ВАСІЛЬЕВА.

ЗАЯВА САВЕЦКАГА ЎРАДА

Дзейнічаючы ў дакладнай адпаведнасці з жэнеўскімі пагадненнямі, СССР завяршыў вывад савецкіх войск з Афганістана. У гэтай краіне не засталося ніводнага савецкага салдата.

Падпісваючы ў свой час жэнеўскія пагадненні, Савецкі Саюз і Рэспубліка Афганістан зыходзілі з таго, што дакладная рэалізацыя абавязацельстваў па пагадненнях усімі ўдзельнічаючымі ў іх бакамі можа і павінна стварыць надзейную аснову для спынення зацяжнога канфлікту паміж процібортсвуючымі афганскімі групоўкамі, садзейнічаць аднаўленню міру на афганскай зямлі і стабілізацыі абстаноўкі ў рэгіёне ў цэлым.

Канструктыўная лінія Савецкага Саюза і Рэспублікі Афганістан стварала ўсе магчымасці для спынення кровапраліцця на афганскай зямлі і пошуку ўзаемапрымальных кампрамісаў, якія ўлічваюць законныя інтарэсы ўсіх бакоў і удзельнікаў канфлікту.

Урад Рэспублікі Афганістан прапанаваў праграму нацыянальнага прымірэння. Ён выступіў за адраджэнне Афганістана як незалучанай і нейтральнай дзяржавы, якая падтрымлівае добрасуседскія адносіны з усімі краінамі. Савецкі Саюз з поўным разуменнем аднёсся да гэтых важнейшых ініцыятыў і аказвае ім падтрымку, бо існаванне стабільнага і працвітаючага Афганістана адпавядае і нашым інтарэсам.

Як будзе складвацца становішча ў Афганістане, у многім залежыць ад таго, ці возьмуць іншыя ўдзельнікі жэнеўскіх пагадненняў прыклад з Савецкага Саюза і кіраўніцтва Рэспублікі Афганістан, ці праявіць узброеная апазіцыя, якая аперыруе з тэрыторый Пакістана і Ірана, пачуццё адказнасці і меры, здольнасць мысліць не аднымі катэгорыямі насілля. Сёння відавочна, як ніколі, што апазіцыі, калі ёй у прынцыпе не бракуе рацыянальнага мыслення, няма чаго ламацца ў адчыненыя дзверы, прагягваючы братазабойства, калі праблемы, якія стаяць перад афганцамі, можна вырашыць за сталом перагавораў.

Ці пойдзе далейшае развіццё афганскай сітуацыі па шляху нацыянальнай згоды і стварэння ўрада на шырокай кааліцыйнай аснове, гэта значыць так, як гэта прадугледжана адпаведнай рэзалюцыяй 43-й сесіі Генеральнай Асамблеі ААН, або па шляху эскалацыі вайны і напружанасці ў краіне і вакол яе,—залежыць у значнай меры ад тых, хто ўсе апошнія гады заахвочваў узброеную апазіцыю і аснашчаў яе для гэтага разнастайнымі сістэмамі зброі. Савецкі Саюз пацвярджае сваю прапанову аб не адкладным спыненні агню паміж варагуючымі афганскімі групоўкамі і адначасовым спыненні паставак узбраенняў у Афганістан усімі краінамі, уключаючы СССР і ЗША.

Зусім зразумела, што ў цяперашніх умовах, пасля выхаду з Афганістана савецкіх войск, асаблівая адказнасць кладзецца на Пакістан, які павінен строга захоўваць узятыя на сябе па жэнеўскіх пагадненнях абавязацельствы і не дапускаць выкарыстання сваёй тэрыторыі для ўмяшання ў афганскія ўнутраныя справы.

У Савецкім Саюзе не могуць таксама прайсці міма заяў асобных прадстаўнікоў пакістанскага кіраўніцтва аб магчымасцях стварэння ў будучыні нейкай пакістана-афганскай канфедэрацыі. Падобныя разглагольстваванні на справе накіраваны на прамое ўшчамленне суверэнных правоў народа Афганістана.

Вялікую ролю ў наданні пазітыўнага характару працэсам, якія адбываюцца ў Афганістане, заклікана адыграць Арганізацыя Аб'яднаных Нацый з яе багатым міратворчым вопытам у розных рэгіёнах свету. Канкрэтным яе ўкладам у справу прымірэння на афганскай зямлі з'яўляюцца распрацаваныя праграмы эканамічнай і гуманітарнай дапамогі Афганістану. Важна, каб механізм гэтай дапамогі разгортваўся як мага хутчэй і аператыўней.

Надзвычай сур'ёзнай праблемай для Афганістана застаецца праблема бежанцаў. Гэта праблема хвалюе ўсіх афганцаў, незалежна ад іх палітычных поглядаў. Але яе нельга вырашыць без спынення агню. Толькі спыніўшы вайну, удасца рэалізаваць магчымасці для вяртання бежанцаў, закладзеныя ў жэнеўскіх пагадненнях.

Савецкі Саюз гатоў рабіць ўсё, што ад яго залежыць, каб савецка-афганскае эканамічнае супрацоўніцтва працягвала служыць інтарэсам нашых народаў—як на цяперашнім этапе, садзейнічаючы пераходу да мірнага жыцця, так і пасля дасягнення ўсеабдымнага афганскага ўрэгулявання. Гэта наша гатоўнасць выражаецца і ў актыўным удзеле Савецкага Саюза ў шматбаковай дапамозе Афганістану па лініі Арганізацыі Аб'яднаных Нацый.

Выходзячы з Афганістана па добрай волі і ўзгадненню з афганскім кіраўніцтвам, Савецкі Саюз будзе і ў далейшым садзейнічаць міру і ўсеабдымнаму афганскаму ўрэгуляванню.

Мы спадзяёмся, што афганскі народ выбера шлях міру і згоды, толькі гэты шлях і кладзе канец кровапраліццю і будзе садзейнічаць усталяванню спакою на зямлі старажытнага Афганістана.

ЭКСПРЭС-ІНТЭРВ'Ю

СУПРАЦОЎНІЧАЮЦЬ ЮРЫСТЫ

З 12 па 18 лютага ў нашай рэспубліцы знаходзілася група юрыстаў — прадстаўнікоў урадавай камісіі Вялікабрытаніі па выкрыццю нацысцкіх злачынстваў. У Пракуратуры БССР наш карэспандэнт сустрэўся з кіраўніком групы, былым пракурорам Англіі і Уэльса сэрам Томасам Чалмерсам ХЕЗЕРЫНГТОНАМ.

— НАШЫМ ЧЫТАЧАМ БУДЗЕ ЦІКАВА ДАВЕДАЦЦА ПРА ДЗЕЙНАСЦЬ ВАШАЙ КАМІСІІ І МЭТУ ПРЫЕЗДУ ГРУПЫ Ў БЕЛАРУСЬ.

— Прыкладна паўтара года назад Брытанскі ўрад атрымаў з розных крыніц спісы асоб, што падазраюцца ў здзяйсненні злачынстваў у час вайны, якія, па ўсёй верагоднасці, пражываюць цяпер у Вялікабрытаніі. Такія спісы паступілі і з Савецкага Саюза. У сувязі з гэтым і была створана наша камісія. Яна выконвае вельмі вялікі аб'ём работы. Вы разумееце, прайшло многа гадоў і пошук гэтых асоб рабіць цяжка. Многія змянілі свае прозвішчы, біяграфіі, некаторыя проста памерлі. Тым не менш, намі выяўлена значная колькасць ваенных злачынцаў, якія лютавалі ў час вайны ў розных краінах, у тым ліку і на тэрыторыі СССР. Але справа ў тым, што па існуючаму ў нас заканадаўству, мы не маем магчымасці перадаць гэтых асоб уладам тых краін, дзе яны ўчынілі злачынствы, таму што цяпер яны з'яўляюцца брытанскімі грамадзянамі. З другога боку, мы не можам аддаць іх пад суд у сябе, таму што ў той час, калі яны ўчынялі злачынствы, яны не былі грамадзянамі Вялікабрытаніі. Такі закон. Таму цяпер паўстае пытанне аб яго змяненні. Групы нашай камісіі выязджаюць у розныя краіны і збіраюць матэрыялы і сведчанні злачынстваў гэтых асоб у час вайны. Наша група ўжо пабывала ў Латвіі, на Украіне, і вось цяпер мы ў Беларусі, дзе было ўчынена шмат ваенных злачынстваў. Аб выніках нашай паездкі мы даложым міністру ўнутраных спраў. Міністэрства павінна падрыхтаваць новы законапраект і ўнесці яго на разгляд парламента. Калі парламент яго зацвердзіць, то гэтыя людзі паўстануць перад судом.

— А КАЛІ НЕ ЗАЦВЕРДЗІЦЬ!

— Тады, па існуючаму заканадаўству, мы бяссільныя што-небудзь зрабіць супраць іх. Але, я думаю, гэтага не здарыцца. Наша група сабрала пераканаўчыя доказы ваенных злачынстваў многіх асоб, указаных у спісах, вязём з сабой сведчанні жывых відавочцаў жорсткіх расправ з ні ў чым невінаватым мірным насельніцтвам. Тое, што мы ўбачылі і даведаліся тут аб зверствах нацыстаў і іх памагатых, зрабіла на нас жахлівае ўражанне. Мы лічым, што ваенным злачынцам даравання быць не можа. Усе яны павінны быць пакараны. Такое ж меркаванне і большасці англічан, а наш урад абараняе інтарэсы народа. Таму, я думаю, такі закон будзе прыняты.

— ВЫ САМІ СКАЗАЛІ, ШТО ПАСЛЯ ВАЙНЫ ПРАЙШЛО МНОГА ЧАСУ. ЦІ НЕ ПОЗНА ПАЧАЛА ДЗЕЙНІЧАЦЬ ВАША КАМІСІЯ! ДАРЭЧЫ, НЯДАЎНА ТЭЛЕБАЧАННЕ ШАТЛАНДЫІ ПАВЕДАМІЛА АБ ПРЫНЯТЫМ БРЫТАНСКІМ УРАДАМ ЯШЧЭ Ў 1948 ГОДЗЕ САКРЭТНЫМ ДАКУМЕНЦЕ, ЯКІ ПАТРАБАВАЎ СПЫНІЦЬ ПРАСЛЕДАВАННІ НАЦЫСЦКІХ ЗЛАЧЫНЦАЎ. ЦІ ВЯДОМА ВАМ ПРА ГЭТА!

— Так, вядома. Такі дакумент сапраўды быў, але тэлебачанне крыху сказіла яго сэнс. Размова ішла аб завяршэнні расследавання спраў асоб, якія ўжо знаходзіліся пад следствам. Вельмі многія ўжо былі пад вартай па некалькі гадоў без суда. І гэтыя справы трэба было хутчэй заканчыць. Акрамя таго, мы ніяк не думалі, што столькі нацысцкіх злачынцаў асела ў нашай краіне, не ведалі аб іх зверствах і цяжкасці злачынстваў. Яшчэ раз скажу: лічу, што любое злачынства павінна быць пакарана. Лепш пазней, чым ніколі. Акрамя таго, наша супрацоўніцтва раней не магло развівацца так плённа з-за напружанасці ў адносінах паміж нашымі краінамі. Цяпер жа, са змяненнем міжнароднага палітычнага клімату, яно стала магчымым. У нас ёсць агульныя праблемы і інтарэсы. Гэта і міжнародны тэрарызм, угон самалётаў, бізнес наркотыкамі і, вядома ж, розшук і пакаранне ваенных злачынцаў. Усё гэта можна і трэба вырашаць разам. Хачу яшчэ сказаць, што мне вельмі спадабаўся ваш горад і я абавязкова яшчэ раз прыеду сюды.

— Да ўсяго сказанага магу дадаць, што мы былі рады прымаць нашых брытанскіх калег і аказалі ім неабходную дапамогу,— сказаў Пракурор БССР, Дзяржаўны саветнік юстыцыі другога класа Георгій Тарнаўскі, які прысутнічаў пры гутарцы. — Мы ўжо маем вопыт супрацоўніцтва з замежнымі юрыстамі. У мінулым да нас прыязджалі групы з Аўстраліі і Канады. Дарэчы сказаць, да нядаўняга часу заканадаўства адносна ваенных злачынцаў у гэтых краінах было аналагічна брытанскаму. Цяпер яно зменена і вінаватыя паўсталі перад судом. Спадзяюся, што і вынікі паездкі групы на чале з сэрам Хезерынгтонам акажуць станоўчы ўплыў на рашэнне брытанскага парламента. Мы і надалей будзем рады развіваць супрацоўніцтва з нашымі калегамі з Вялікабрытаніі.

БЕЛАРУСЬ У ЮНЕСКА

ДАР БІБЛІЯТЭЦЫ

У парыжскай штаб-кватэры Арганізацыі Аб'яднаных Нацый па пытаннях адукацыі, навукі і культуры пастаянны прадстаўнік Беларускай ССР пры ЮНЕСКА Віктар Калбасін у прысутнасці дыпламатычных прадстаўнікоў, акрэдытаваных пры гэтай арганізацыі, намесніка генеральнага дырэктара ЮНЕСКА Томаса Келера, супрацоўнікаў Сакратарыята, а таксама прадстаўнікоў грамадскасці перадаў у дар бібліятэцы ЮНЕСКА «Энцыклапедыю літаратуры і мастацтва Беларусі», што выйшла нядаўна ў Мінску.

У распаўсюджаным сярод дзяржаў — членаў арганізацыі паведамленні гэтая пяцітомная энцыклапедыя названа унікальнай. Прадстаўленыя ў выданні артыкулы адлюстроўваюць усё багацце і нацыянальныя асаблівасці беларускага народа.

Выданне «Энцыклапеды літаратуры і мастацтва Беларусі» з'яўляецца ўкладам рэспублікі як члена ЮНЕСКА ў Сусветнае дзесяцігоддзе культурнага развіцця, аб'яўленае гэтай міжнароднай арганізацыяй у пачатку мінулага года.

ПЕРАДВЫБАРЧАЯ КАМПАНІЯ

Народны мастак СССР, старшыня прэзідыума Беларускага таварыства «Радзіма» Міхаіл САВІЦКІ вылучаны кандыдатам у народныя дэпутаты СССР. Нядаўна адбылася яго сустрэча з грамадскасцю Мінска. Міхаіл Савіцкі расказаў аб сваёй праграме, адказаў на шматлікія пытанні прысутных.

У БАТАНІЧНЫМ САДЗЕ

Ананасы сярод зімы паспелі ў аранжарэі Цэнтральнага батанічнага саду АН БССР. Яшчэ ў маі мінулага года пяшчотная трапічная расліна парадавала батанікаў сваім цвіценнем. І вось толькі цяпер яны дачакаліся духмяных пладоў.

Больш за дзве тысячы відаў трапічных і субтрапічных культур можна сустрэць у аранжарэі. Гэта і рэдкія разнавіднасці пальмаў, папаратнікаў, і мноства кактусаў, і пяць відаў ананасавых. Вучоныя-батанікі займаюцца вывядзеннем новых раслін у нашай зоне, вывучэннем іх лекавых уласцівасцей.

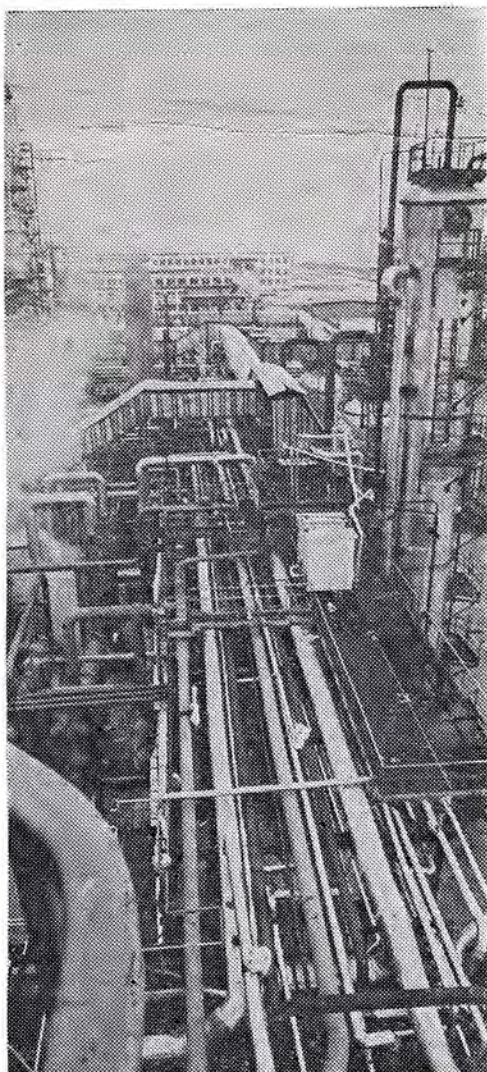
НА ЗДЫМКУ: малодшы навуковы супрацоўнік батанічнага саду Валянціна ЧАРТОВІЧ з вырашчаным ананасам.

ДЗЕЛАВОЕ ПАРТНЁРСТВА

АСВОІЛІ МІЖНАРОДНЫ РЫНАК

Аўтарытэт дзелавога партнёра ўсё больш набывае калектыў торфапрадпрыемства імя Даумана Шумілінскага раёна, што на Віцебшчыне. Перш за ўсё гэта выяўляецца ў бездакорным выкананні дагаворных абавязацельстваў па пастаўках і рэалізацыі прадукцыі.

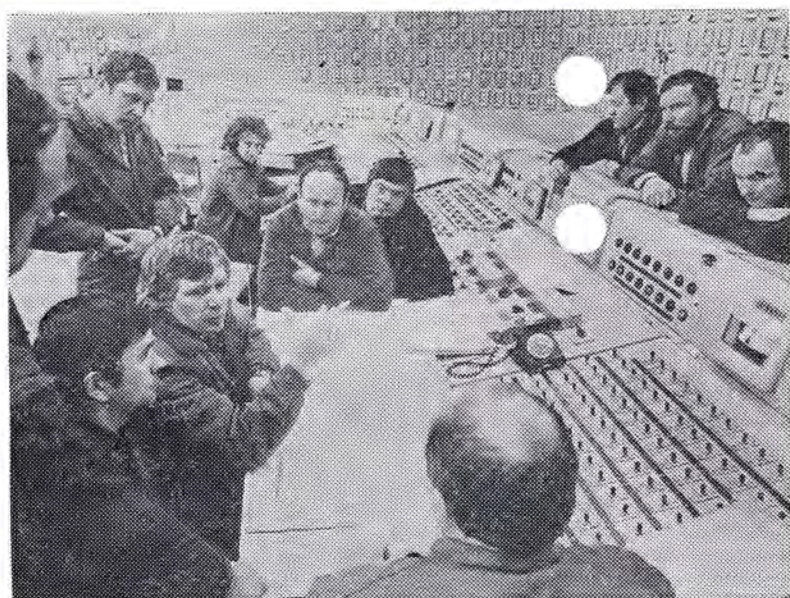
У мінулым годзе невялікім прадпрыемствам «глыбінкі» выпушчана тавараў народнага спажывання на 635 тысяч рублёў. Асноўная прадукцыя карыстаецца нязменным попытам не толькі ў нашай краіне, але і за мяжой. Так, у ФРГ, Італію, Францыю і Аўстрыю было адгружана больш васьмі тысяч тон кіпаванага торфу.

Арандатарам буйных вытворчых магутнасцей стаў калектыў Мазырскага нафтаперапрацоўчага завода. Гэтаму папярэднічала двухгадовая работа прадпрыемства па першай мадэлі гаспадарчага разліку, што дазволіла якасна палепшыць асноўныя параметры гаспадарчай дзейнасці. Цяпер нафтаперапрацоўшчыкі вырашылі асвоіць і больш высокую ступень гасразліку — арэндны падрад. Стаўшы паўнапраўнымі гаспадарамі завода, яны зрабілі стаўку перш за ўсё на асваенне новых канкурэнтаздольных відаў прадукцыі. Дарэчы, мазырскі неэтыліраваны бензін А—92 заходнія краіны ўжо купляюць за валюту, а на бензін А—96 далі заяўкі. Вось і разлічваюць арандатары, што гэта дасць ім магчымасць правесці тэхнічнае пераўзбраенне завода, укараніць у вытворчасць тэлемеханіку і камп'ютэрную тэхніку, дабіцца новых, больш высокіх вынікаў.

НА ЗДЫМКАХ: Мазырскі нефтаперапрацоўчы; з алоўкам у руцэ даказвае перавагі арэнднага падраду дырэктар завода Анатоль ЗУБОЎСКІ.

Фота І. ЮДАША.

МІКРОБЫ Ў... РЫБАЦКІХ СЕТКАХ

Калі б яшчэ зусім нядаўна забеспячэнцам беларускіх ільнозаводаў сказалі, што для патрэб вытворчасці яны будуць шукаць рыбацкія сеткі, то яны палічылі б гэта за жарт. Але сёння гэта факт. Прычым, ратаваць план з дапамогай карасёў яны не збіраюцца. Снасці з капрону ім спатрэбіліся для «лоўлі» мікраарганізмаў і стварэння ідэальных умоў для біятэхналагічнай рэгенерацыі вадкасці, у якой вымочваецца лён. Навінка, прапанаваная вучонымі Інстытута фотабіялогіі Акадэміі навук БССР і Навукова-даследчага інстытута прамысловасці першаснай апрацоўкі лубяных валокнаў, за два гады ўкаранёна на шаснаццаці льнозаводах рэспублікі. Прычына такога хуткага поспеху зразумелая: пры затратах усяго каля тысячы рублёў і мінімальным пераабсталяванні аснашчэння цэхаў гадавы эканамічны эфект складае ад 30 да 50 тысяч рублёў на кожным прадпрыемстве.

— Вызваленне вадкасці ад кіслот, што назапашваюцца ў выніку разлажэння арганікі, магчыма толькі ў прысутнасці кіслароду і асобых мікраарганізмаў,— тлумачыць доктар біялагічных навук Уладзімір Мажуль. — Па традыцыйнай тэхналогіі ўсё выглядала проста: мікраарганізмы свабодна плавалі ў суспензіі, праз якую прапампоўвалася паветра, і рабілі сваю карысную справу. Рабілі, праўда, не зусім добра, паколькі буйныя паветраныя бурбалкі, хутка паднімаючыся з дна рэзервуара, аддавалі вадзе мала кіслароду. Ды і мікраарганізмы, што аддаюць перавагу больш спакойнаму асяроддзю, адчувалі сябе няўтульна ва суспензаваным стане сярод «кіпячай» вадкасці.

Усе гэтыя праблемы вырашыла дробнаячэістая рыбацкая сетка. Разбіваючыся аб яе шматлікія ніці, паветра, што паднімаецца, драбіцца на маленечкія бурбалкі, якія поўнасцю аддаюць кіслярод. Між саміх жа капронавых валокнаў знайшлі прытулак карысныя мікраарганізмы. Як паказалі эксперыменты, пераходзячы да «аселага жыцця», яны ў 2-3 разы павышаюць актыўнасць. Гэты прыём, на думку вучоных, можна выкарыстоўваць не толькі на льнозаводах, але і ў многіх іншых галінах, дзе прымяняюцца біятэхналагічныя метады.

Эканамічны эфект ад укаранення распрацоўкі вучоных складваецца, галоўным чынам, за кошт зберажонай электраэнергіі. Яе патрабуецца цяпер для нагнятання паветра ўтрая менш. Важкі і эфект санітарны. З укараненнем навінкі знік непрыемны пах гнілі, які, здавалася, навечна пасяліўся ў сценах ільнозаводаў.

Д. ПАТЫКА.

ПУНКТ ГЛЕДЖАННЯ ВУЧОНАГА

ЯКОЕ ГРАМАДСТВА ПАБУДАВАНА?

Якое грамадства пабудавана ў СССР! У навуковых колах прытрымліваюцца розных поглядаў на гэтую праблему. Адны лічаць, што ад сацыялізму засталіся толькі лозунгі. Другія прапаноўваюць разглядаць цяперашні этап як усё яшчэ пераходны перыяд да сацыялізму. Трэція даказваюць, што ў сталінскім варыянце быў пабудаваны казарменны сацыялізм. Чацвёртыя перакананы, што можна гаварыць толькі аб дэфармацыях, адступленнях ад сацыялізму, дапушчаных у час культу асобы. У аўтара артыкула — свой пункт гледжання.

Адзяржаўліваючы асноўныя сродкі вытворчасці, Савецкая ўлада першапачаткова накіравала манапольнае валоданне імі на карысць народа. Але ад гэтага «дзяржаўна-капіталістычная манаполія», перастаўшы быць капіталістычнай, па-першае, не стала аграмаджаннем на справе, па-другое, не перастала быць манаполіяй. Больш таго, яна прыняла немагчымы ў іншых грамадствах усеабдымны характар — у яе ўсе служылі «па найму». Пазбавіўшыся канкурэнцыі — таго, што развівала прадукцыйныя сілы капіталізму,— яна захавала ў сабе тое, супраць чаго рабілася сацыялістычная рэвалюцыя, — умовы, што вымушалі працоўных прадаваць сябе «паштучна» гаспадарам вытворчасці, або наёмную працу. І ў гэтым, на мой погляд, прычына ўсіх бед, перажытых народам.

Спроба пераходу ад манапалізму, зробленая нэпам, давала верныя, даволі хуткія станоўчыя вынікі. Аднак разавыя спачатку, а потым сістэматычныя абмежаванні нэпа і згортванне гэтай палітыкі ў канцы 20-х гадоў зноў выклікалі вядзенне гаспадаркі на пачатках харчразвёрсткі, г. зн. адзяржаўленне ўсяго і ўся. Фактычнае адзяржаўленне сельскагаспадарчай вытворчасці прывяло да таго, што агульны аб'ём яе прадукцыі да канца першай пяцігодкі быў ніжэйшы, чым у яе пачатку, [illegible] наступныя гады ўзнімаўся вяла і то[illegible] за кошт экстэнсіўных фактараў. Вынік — сёння краіна не ў стане пракарміць сябе без закупак за мяжой хлеба і многага іншага. Прамысловасць развівалася рыўкамі і таксама ў асноўным за кошт экстэнсіўных фактараў. Звышмаксімальная канцэнтрацыя сіл і сродк[illegible] а развіцці цяжкай прамысловасці а[illegible]ўна адбілася на сацыяльнай палітыцы, матэрыяльным дабрабыце народа.

Сталін на базе дзяржаўнай вытворчасці адзяржавіў грамадства. Нездарма дэмакратыя, як стан грамадскага жыцця, падраздзяляецца на палітычную і вытворчую. Другая пакуль не ў пашане — аб ёй гавораць мала (робяць яшчэ менш), хаця першая — вытворная ад другой і дзейсная толькі таму, што мае карані ў ёй.

У СССР ні той ні іншай дэмакратыі не было. Асабліва цяжкія і цяжка перадольныя вынікі гэтага стану, як паказвае працэс перабудовы,— чалавек. Адсутнасць дэмакратыі стварыла ўмовы для эксплуатацыі таленту пасрэднасцю, працы — лянотай, сумленных працоўных — карумпіраванымі элементамі, кіруемых — кіруючымі. Чалавек быў пазбаўлены на працягу дзесяцігоддзяў магчымасцей фарміравання сябе ў якасці высокакваліфікаванага ўдзельніка грамадскай вытворчасці і свабоднага грамадзяніна, асобы з адпаведнай сацыялізму палітычнай культурай.

Не ўдаючыся ва ўсе аспекты палітычнага становішча пралетарыяту пасля перамогі Кастрычніка, якое, зразумела, у корані змянілася, таму што ён стаў пануючым класам, хацелася б асэнсаваць яго ў суадносінах з дзяржавай. Яно пайшло паступова не на яго карысць. Пралетарыят раней процістаяў буржуазіі, як свайму антыподу, змагаўся супраць яе, пільна назіраў за ёю, бачыў у кожным яе кроку нешта супярэчнае яго жыццёвым інтарэсам і інтарэсам іншых працоўных класаў і слаёў, у якіх бачыў сваіх саюзнікаў, быў салідарны з імі. Цяпер жа ўсё стала наадварот. Сістэма абыходзілася з ім, як з мяккім воскам, і ляпіла з яго сваю апору.

Усталяванне дзяржаўнай вытворчасці як пануючай прывяло да таго, што прававое становішча працоўных мас у сістэме вытворчых адносін мала змянілася. Працоўны з **наёмнай** рабочай сілы асобных капіталістаў і іх манаполій ператварыўся ў **наёмную** ж рабочую сілу дзяржавы. Пры сацыялізме дзяржаўнага сэнсу, які цалкам выключае ўсялякую канкурэнцыю, але гарантуе клопат дзяржавы аб прадастаўленні кожнаму работы, забяспечанасць адукацыяй, аховай здароўя, жыллём і да т. п., наёмная рабочая сіла ўсё ж нармальна функцыяніраваць не можа.

Дзяржаўная манаполія ў процівагу грамадскай уласнасці на сродкі вытворчасці тоіць у сабе для грамадства многія беды. **Першая** сярод іх звязана са стварэннем адпаведнай ёй палітычнай сістэмы, — адміністрацыйна-каманднай, якая складаецца з многіх мільёнаў чыноўнікаў, што фактычна сталі новым класам. Пры дзяржаўным сацыялізме гэтыя «слугі народа», як яны сябе называюць, служаць сабе і нікому іншаму. Адміністрацыйна-камандная сістэма лепш за ўсё падыходзіць дзяржаўнаму сацыялізму. Гэта вельмі выразна пацвердзілася ў застойны перыяд, калі яна вымушана была крыху аслабіць «лейцы». Сістэма страціла некаторыя свае найбольш адыёзныя рысы — нагнятанне страху, палачнай дысцыпліны. І вытворчасць стала трашчаць па ўсіх швах, падышоўшы да перадкрызіснага стану. Адсюль цяперашні сум бюракратыі па «закручванню» гаек.

Дзяржапарат як бы ўцягваў у сябе кіруючую і накіроўваючую сілу грамадства — правячую Камуністычную партыю, залучаў яе да вырашэння ўсіх вытворчых пытанняў, у тым ліку і чыста тэхналагічнага напрамку. Партыя такім чынам пазбаўлялася магчымасці займацца сваімі непасрэднымі абавязкамі — распрацоўваць тэорыю для навуковага, палітычнага кіраўніцтва грамадствам. Яна становіцца часткай дзяржаўнага апарата з усімі вынікаючымі адсюль негатыўнымі для грамадства з'явамі.

Вытворчыя адносіны ў гэтых умовах паглынаюцца палітычнымі рэгулятарамі, вынікам чаго з'яўляецца немагчымасць укаранення эканамічных метадаў кіравання грамадствам. Бюракратыя непазбежна выклікае культ і кульцікі пасад, таму што дабрабыт яе кожнага звяна залежыць ад вышэйстаячых асоб. У гэтым, перакананы, закладзены першапачаткова ў дзяржаўнай вытворчасці «генетычны код» рэжыму асабістай улады, правадырства ў іх «сацыялістычным» варыянце.

Другі вынік — параджэнне масавай псіхалогіі ўтрыманства і апалітычнасці. Ад дзяржавы прывыклі ўсё жыццё прасіць: дай работу, дай жыллё, дай тое, дай іншае... Між тым, сацыялізм — не дойная карова, і тым больш — не багадзельня. У выніку сёння ва ўсіх класах, слаях і групах грамадства маюцца многія тысячы тых, хто фармальна працуе, хто прывык атрымліваць незаробленую плату, стаў перашкодай перабудове вытворчасці на пачатках арэнды і гасразліку.

Трэцяе — няўмольная тэндэнцыя да уніфікацыі ўсяго і ўся, да ўраўняльнасці працоўнага ўкладу кожнага, што супярэчыць самой індывідуальнай прыродзе чалавека, кожнай асобы. Як вынік — арыентацыя на сярэдні ўзровень, на сярэднюю асобу. Эпоха дзяржаўнай вытворчасці з яе адміністрацыйна-каманднай сістэмай стварыла адпаведную ёй мараль пакорнасці, абыякавасці, апалітычнасці, адыходу ў асабістае жыццё.

Чацвёртае — манапольная дзяржаўная вытворчасць паразітуе на спажыўцах, збываючы ўсё, што выпусціць. Купляць жа больш няма дзе ва ўмовах адсутнасці канкурэнцыі.

Пятае — савецкая эканоміка стала стратнай, паколькі існуе за кошт завышаных цэн на выпускаемую прадукцыю, за кошт «нажніц» на прадукцыю прамысловасці і сельскай гаспадаркі. Савецкі Саюз стаў закупляць хлеб і многае іншае ў замежных краінах.

Усе гэтыя характарыстыкі пабудаванага ў СССР грамадства так ці інакш гучалі ў апошні час у выступленнях палітычных лідэраў, вучоных-грамадазнаўцаў, публіцыстаў. Сабраныя разам, гэтыя рысы даюць, на мой погляд, карціну сацыялізму як грамадства манаполіі дзяржавы ва ўсіх сферах жыцця. Перабудова зрабіла першыя рашучыя крокі па разбурэнню такой манаполіі, даўшы старт працэсам дэмакратызацыі, публічнасці, эканамічнай рэформы, адмове ад дагматычных уяўленняў у тэорыі. Карацей кажучы, працэсам вяртання да ленінскай канцэпцыі сацыялізму.

Агдас БУРГАНАЎ,
прафесар, кандыдат гістарычных навук.

ПРЫЙДЗЕ ТАКІ ЧАС...

Добры дзень, дарагія сябры! Даўно не пісалі вам. На жаль, гады бяруць сваё: узнікае шмат праблем са здароўем. Трэба сказаць, што настрой у нас не вельмі добры. Усё з-за таго, што не можам яшчэ раз пабываць на Радзіме. Іншы раз задумаешся, і неяк дзіўна робіцца: усё жыццё прайшло тут, дзе жывём і зараз, і, як гаворыцца, усякае бывала. Часам было і вельмі дрэнна, часам — лягчэй. Цяпер наш век ужо ідзе на скон. Жывём нядрэнна. Здаецца ж, свой дом, свой агарод, а яно ўсё не так. Многае ў жыцці мяняецца, але ёсць адно незаменнае: імя яму — Радзіма, тое месца, дзе чалавек зрабіў першыя крокі. Для нас яно заўсёды святое, і няма на планеце іншага такога месца, да якога б так імкнулася душа. Вось чаму мы ўвесь час сумуем па Беларусі. Толькі і радасці, што пісьмо ад каго-небудзь з радзімай старонкі і ваша газета «Голас Радзімы». Гэта самыя дарагія госці ў нашым доме.

З вялікай цікавасцю сочым за ўсім, што адбываецца сёння на Радзіме. Мы заўсёды ганарыліся ёю, але цяпер гэты гонар асаблівы. Савецкі Саюз паказвае ўсяму свету прыклад не толькі новага падыходу да міжнародных адносін, але і прыклад пабудовы сапраўды дэмакратычнага і справядлівага грамадства для ўсіх яго членаў. Нам гэта асабліва радасна, бо мы жывыя сведкі практычна ўсёй гісторыі першай у свеце сацыялістычнай дзяржавы.

Вось ужо семдзесят адзін год прайшоў з таго часу, як наш народ здзейсніў рэвалюцыю. Колькі цяжкіх выпрабаванняў выпала на долю савецкіх людзей! Войны, голад, разруха. Нягледзячы на гэта, наша Радзіма стала магутнай дзяржавай, з якою сёння лічыцца ўвесь свет. Але калі б савецкі народ заўсёды ішоў па ленінскаму шляху, то, напэўна, дабіўся б значна большых вынікаў. Уладзімір Ільіч Ленін быў сапраўды вялікім чалавекам. Народ яму верыў, і ён клапаціўся толькі аб народзе. Ленін заўсёды шчыра: уся ўлада Саветам, фабрыкі рабочым, зямля сялянам. Гэтыя справядлівыя лозунгі, калі б іх ажыццявілі поўнасцю, зрабілі б нашу Радзіму самай перадавой ва ўсіх адносінах краінай у свеце. На жаль, людзі, якія прыйшлі да ўлады пасля Леніна, сказілі іх. Яны клапаціліся толькі пра ўласную веліч. Вось і дайшло да таго, што інтарэсы працоўных сталі ігнараваць, пасада стала вызначаць вартасць чалавека, з'явіліся падпольныя мільянеры, якія нажылі багацце несумленна, а ў магазінах не хапае неабходных тавараў і прадуктаў.

Я вось цяпер чытаю аповесць Аркадзя Сахніна «Непазбежнасць». У ёй вельмі праўдзіва паказана, што ў многіх месцах людзі, якія займалі кіруючыя пасады, былі на самай справе рабаўнікамі і хапугамі, ворагамі савецкай сістэмы і ленінскай спадчыны. Проста балюча становіцца, калі даведваешся пра такое.

Я шэсць разоў быў у СССР і прыглядваўся да многага. Асабліва мяне цікавіла жыццё сялян. І я зрабіў вывад, што ва ўсіх эканамічных цяжкасцях, якія цяпер паўсталі перад краінай, вінаваты начальнікі. Простыя людзі, сяляне, рабочыя заўсёды рады добра працаваць, але ў іх апускаюцца рукі, калі начальства ім перашкаджае. І я, як патомны хлебароб, думаю, што, пакуль селяніну будуць перашкаджаць працаваць, краіна наперад не пойдзе і нават будзе спаўзаць назад.

Вы мне прабачце за мае думкі, але я не абыякавы да таго, што стане з маёй Радзімай. Для мяне гэта вострае пытанне. Я бачыў на Радзіме многа цудоўнага, такога, чаго нідзе больш не ўбачыш, больш мне крыўдна, што ў савецкіх магазінах не заўсёды можна купіць тое, што хочаш.

Але жыццё бярэ сваё і вымятае смецце. Як радасна чытаць цяпер навіны з Радзімы! І ў газетах, і ў пісьмах пішуць, што ўсё ідзе да лепшага, і па ўсім відаць: Камуністычная партыя на чале з Міхаілам Сяргеевічам Гарбачовым узяла правільны курс на перабудову і зможа вярнуць краіну на сапраўдны ленінскі шлях развіцця. Не сумняваюся, што так і будзе, паколькі гэта жаданне ўсяго савецкага народа. Мы, замежныя суайчыннікі, горача вітаем і падтрымліваем палітыку перабудовы, дэмакратызацыі і публічнасці.

Вельмі добра, што вы цяпер адкрыта гаворыце пра недахопы. Гэта дазволіць у далейшым пазбегнуць многіх памылак. Першыя поспехі перабудовы ўжо ёсць — гэта поспехі ў знешняй палітыцы.

М. С. Гарбачоў даказаў цвёрдым ілбам на Захадзе, што альбо мы будзем жыць на гэтай планеце, паважаючы адзін аднаго, альбо ад усіх нас застанецца толькі мокрае месца. Новая знешняя палітыка Савецкага Саюза прымушае нават вар'ятаў спыніцца.

Заходнія дзеячы спрабуюць вучыць СССР, як яму трэба перабудоўвацца, але ці маюць яны на гэта права? Вырашылі б спачатку свае праблемы.

Амерыканцы хваляцца колькасцю тавараў, але яны маўчаць пра галодных і бяздомных. Амерыка любіць паказваць усё, што блішчыць, а пра ржу стараецца не гаварыць. Але я на свае вочы бачыў там халупы, галодных, беспрацоўных. Вось яшчэ прыклад з нашага канадскага жыцця. У мінулым годзе нашы сельскагаспадарчыя раёны паразіла такая засуха, што ў большасці месцаў ураджай загінуў. Мы тут на поўначы яшчэ крыху сабралі, але ў цэлым карціна сумная. Самыя старыя людзі такога не прыпомняць. І вось цяпер з элеватараў звальняюць многіх рабочых. Элеватары ў нас — прыватная ўласнасць, і кожны клапоціцца пра сваю кішэню. Вялікая свіння становіцца ўздоўж карыта і выбірае, што лепшае, а іншыя хапаюць у яе з-пад ног, што трапляе. Такая «свінячая» сістэма, на жаль, і цяпер існуе ў многіх краінах. Прыемна, што ў нас на Радзіме такога быць не можа.

Хачу напісаць яшчэ вось пра што. Нядаўна ўсе мы з вялікай цікавасцю сачылі за ходам Алімпійскіх гульняў у Сеуле. Шчасцем было для нас бачыць, як савецкія спартсмены ўзыходзілі на п'едэстал пераможцаў, радасць ахоплівала кожны раз, калі ў далёкім Сеуле гучаў гімн нашай Радзімы, на шматтысячных спартыўных пляцоўках узнімался дзяржаўны флаг СССР! Пачуццё гонару ўзнікала ў нас пры думцы аб тым, што трыумф савецкіх спартсменаў бачаць сотні мільёнаў жыхароў Зямлі. Не ўсім гэта падабалася, але нічога не зробіш — гонар па заслугах.

Я веру, што прыйдзе такі час, калі ўся наша Радзіма паднімецца на высокі ганаровы п'едэстал і на яе будуць раўняцца іншыя народы. Для гэтага трэба ўсімі сіламі падтрымліваць Міхаіла Сяргеевіча Гарбачова ў поўным ажыццяўленні перабудовы і накіраваць краіну дакладна па ленінскаму шляху. Няма сумнення, што тады савецкі народ даб'ецца ўсяго. Нашай Радзіме няма канца і краю, наш народ ужо не раз даказаў, што яго магчымасці і здольнасці бязмежныя. Патрэбны толькі, як і ў спартыўнай камандзе, добрыя, сапраўдныя кіраўнікі і арганізатары.

Жадаем вам, дарагія сябры, поспехаў і перамог у гэтай нялёгкай, але неабходнай справе, якую вы пачалі.

Ірына і Аляксей ГРЫЦУКІ.
Канада.

КАРЫСНАЯ ПАЕЗДКА

У мінулым годзе ў складзе дэлегацыі ад нашага часопіса «Патрыот» мне давялося пабываць на Радзіме. Ехалі мы на стажыроўку, арганізаваную Таварыствам «Родина» ў Маскве.

Спачатку здавалася, што двухдзённае падарожжа ў поездзе будзе стамляючым, але, захопленыя размовамі, мы і не заўважылі, як праляцеў час. Гаварылі пра сваё жыццё, пра работу ў аддзелах нашага Саюза савецкіх грамадзян Бельгіі і ўвогуле аб нашай арганізацыі.

Акрамя сувеніраў, везлі мы ў сваіх дарожных сумках нашу гордасць — апошнія нумары часопіса «Патрыот».

Першымі савецкімі людзьмі, з якімі мы сутыкнуліся ў дарозе, былі праваднікі нашага вагона, дарэчы сказаць, вельмі мілыя і ветлівыя. Калі яны даведаліся, што мы едзем на стажыроўку, сталі распытваць аб нашай арганізацыі, з цікаўнасцю і здзіўленнем разглядалі часопіс «Патрыот», захапляючыся нашай дзейнасцю. З удзячнасцю прынялі ў падарунак адзін экземпляр часопіса.

А поезд усё хутчэй набліжаў нас да савецкай граніцы, да Радзімы, дзе я не была ўжо пяць гадоў. З якім хваляваннем глядзела я ў акно на нашы гарады і вёсачкі, з якім радасным пачуццём зноў ступіла на родную зямлю!

Стажыроўка пачалася на наступны дзень пасля нашага прыезду. Яна аказалася вельмі карыснай для нас, дала многа новых, неабходных у рэдакцыйнай рабоце ведаў і навыкаў.

Пасля гэтага па запрашэнню Беларускага таварыства «Радзіма» мы паехалі ў Мінск. Пазнаёміліся з прадстаўнікамі Таварыства. Затым нас запрасілі ў рэдакцыю газеты «Голас Радзімы». Яе супрацоўнікі з цікавасцю слухалі расказ пра нашу работу, далі высокую ацэнку часопісу «Патрыот». І зноў мы атрымалі мноства добрых парад і прапаноў.

На наступны дзень павінна было адбыцца знаёмства з супрацоўнікамі часопіса «Работніца і сялянка». Але перш мы вырашылі пабываць у Хатыні. І вось мы ў машыне імчымся па выдатнай шашы. Мінск, як і многія гарады Савецкага Саюза, вызначаецца высокімі шматпавярховымі дамамі, шырокімі бульварамі. Па дарозе мы любаваліся прыродай Беларусі.

Вось і Хатынь. Гэтае месца цяжка апісаць, лепш адзін раз убачыць, пачуць жалобнае перазвоніканне званоў, якія нібыта смуткуюць аб загінуўшых...

Калі вярталіся назад, нікому не хацелася гаварыць, кожны думаў пра лёс нашага шматпакутнага народа, той-сёй успамінаў сваё жыццё.

У рэдакцыі часопіса «Работніца і сялянка» нас прымалі галоўны рэдактар Марыя Карпенка, супрацоўнікі рэдакцыі. За традыцыйнай шклянкай чаю адбылася прыемная бяседа. А вечарам мы былі запрошаны на вячэру, якая была наладжана для нас і дэлегацый, што прыехала на курсы мастацкай самадзейнасці. Пасля вячэры мы развіталіся з нашымі суайчыннікамі з Бельгіі, Галандыі і Польшчы, пажадаўшы ім удачы ва ўсім.

Ужо па дарозе ў Бельгію не раз вярталіся ў памяці да тых мясцін, дзе пабывалі, успаміналі старых і новых сяброў, з якімі давялося сустрэцца.

Яшчэ раз дзякуй Таварыству «Родина» за запрашэнне, дзякуй за ўсё, што робіцца для суайчыннікаў, якія жывуць удалечыні ад роднай зямлі. Мы таксама ад усяго сэрца дзякуем супрацоўнікам Таварыства «Радзіма» за цёплы прыём.

Лідзія ПЯТРОВА.
Бельгія.

ЧУЖОГА ГОРА НЕ БЫВАЕ

Вашу цудоўную газету я цяпер атрымліваю рэгулярна, і прыходзіць яна даволі хутка. Дзякуй за ўсе навіны, якія мы чытаем з цікавасцю, за ваш клопат, за памяць пра нас.

У нашым аддзеле Саюза савецкіх грамадзян Бельгіі ідзе актыўная работа. Уся Бельгія ўзнялася на дапамогу пацярпеўшай Савецкай Арменіі. Наш горад Шарлеруа адразу выслаў вагон адзення. Члены аддзела сабралі грошы, аддзяленне таварыства дружбы «Бельгія — СССР» — таксама. У красавіку арганізуем вечар у ратушы Шарлеруа, на якім выступяць артысты з Валгаграда, і ўвесь збор перададзім у фонд пацярпеўшых ад землетрасення. Учора па Бельгійскаму тэлебачанню паказвалі, як яшчэ дванаццаць грузавікоў адправіліся ў Арменію з прадуктамі, медыкаментамі, адзеннем. А колькі самалётаў вылятала з урачамі, медыцынскім абсталяваннем у першыя дні няшчасця! Збор грошай усё яшчэ працягваецца, кожны стараецца быць шчодрым, ніхто не застаецца ўбаку. Чужога гора не бывае!

Марыя ГАРОХ.
Бельгія.

НЕ ПАЗНАЦЬ РОДНЫЯ МЯСЦІНЫ

Паважаная рэдакцыя «Голасу Радзімы»!

Піша да вас з Канады завочна знаёмы з вамі Рыгор Осіпавіч Аплевіч. Я ўжо многія гады атрымліваю вашу газету і з вялікім хваляваннем чытаю яе. Вядома ж, мяне, як і большасць беларусаў, хто жыве ўдалечыні ад Радзімы, вельмі цікавіць усё, што тычыцца Беларусі. Разам з вамі мы радуемся вашым поспехам, таму, што ў вашым жыцці прыкметны пастаянны прагрэс. Кожны нумар газеты — падзея ў маім жыцці. Але асабліва я ўцешыўся, калі нядаўна атрымаў ад вас нумар «Голасу Радзімы», у якім была надрукавана карэспандэнцыя «Гордасць Рыгора Аплевіча» і змешчаны здымак маёй старой школы ў Верцялішках, а таксама фатаграфія маіх родных, якіх я ўжо даўно не бачыў. Мяне гэта вельмі ўсхвалявала і ўзрадавала.

Акрамя таго, нядаўна я атрымаў пісьмо ад свайго пляменніка Міхаіла, з якім сустракаўся ваш карэспандэнт. З гэтага пісьма таксама даведаўся многа новага і цікавага для сябе. Мяне засмуціла, што пакуль яшчэ па інерцыі працягваецца працэс выезду моладзі з вёскі ў горад на работу. Раней гэта было зразумела. Не сакрэт, што вясковае жыццё вельмі моцна адрознівалася ад гарадскога. Работы больш, і яна больш цяжкая, умовы жыцця горшыя, і заработкі меншыя. Ну, а моладзі часам нават не было дзе адпачыць пасля работы, сабрацца разам. Але цяпер жа іншыя часы. Я ведаю, што зараз сельскія працаўнікі зарабляюць вельмі добра, нярэдка значна больш за гарадскіх. У газетах мы чытаем, што з пачаткам перабудовы ў вашай краіне вельмі многа ўвагі надаецца вёсцы. Там узводзяць добрыя дамы, клубы, спартыўныя збудаванні. Сялянам не толькі перасталі забараняць мець асабістую гаспадарку, але і ўсяляк заахвочваюць да гэтага. Дапамагаюць сенам, кармамі, закупляюць прадукцыю з асабістых двароў.

Навошта ж пакідаць свае мясціны? Відаць, у некаторых людзей меркаванні яшчэ засталіся ранейшымі. Гэтую маю здагадку пацвердзіла другая навіна, якая вельмі парадавала мяне, у пісьме майго пляменніка. Аказваецца, цяпер да іх у вёску прыязджаюць, каб працаваць і жыць, нямала людзей з іншых раёнаў і гарадоў. Для прыезджых калгас купляе дамы, дзе цяпер ніхто не жыве, будуе новыя, для часовага пражывання ёсць некалькі кватэр тыпу інтэрната. Працуюць гэтыя людзі механізатарамі, даяркамі, цялятніцамі. Ведаю, што гэтыя прафесіі цяпер добра аплачваюцца. Значыць, людзі не павінны пашкадаваць аб сваім рашэнні пераехаць у вёску. Будзе карысць і ім самім, і калгасу.

У 1971 годзе мне пашанцавала пабываць на Радзіме. Вядома ж, я стараўся наведаць усе памятныя з дзяцінства мясціны. Неяк мы ехалі з пляменнікам па шашы з Азёр у Верцялішкі. Дарога праходзіла цераз Боркі, дзе мы спыніліся. Тады там нічога не было, а цяпер пабудавалі такі вялікі адкормачны комплекс. Чаму мяне гэта так здзівіла? Проста я добра помню тую мясцовасць і ведаю, што раней там было вельмі дрэнна з кармамі. Зямля неўрадлівая, пясчаная, у асноўным зарослая хмызняком. А другая частка звалася «багно», забалочаны ўчастак з хмызняком і тарфянымі ямамі. Мне цяпер прыходзіць на памяць, як некалі ў дзяцінстве я пасвіў там карову з нашай вёскі і адна з кароў зайшла так далёка ў тое багно, што загразла і ўжо не магла сама выбрацца, і я выцягнуць яе не мог. Я павінен быў бегчы ў вёску і клікаць мужыкоў з вяроўкамі на дапамогу. Доўга ім давялося валтузіцца, пакуль выцягнулі тую карову. Ох, і дасталася мне тады! Цяпер успамінаю — смешна. А тады вельмі спалохаўся. Калгас асушыў балота і цяпер здымае некалькі ўкосаў траў. Іншыя ўчасткі таксама палепшылі, і цяпер яны даюць нядрэнны ўраджай ячменю, пшаніцы, аўса. Так што кармоў нават для такога буйнога адкормачнага комплексу хапае.

Цуды твае, госпадзі! Да чаго змяніўся свет у нашым двацатым стагоддзі!

Усе гэтыя навіны прыйшлі для мяне нечакана, і вялікае вам усім, сябры, дзякуй за вашу працу. Свет не без добрых людзей. Я б хацеў толькі яшчэ папрасіць, калі можна, каб выслалі некалькі экземпляраў гэтай газеты маім родным у Рыдзялі. Няхай парадуюцца разам са мной і зразумеюць, што, як бы далёка ні закінуў нас лёс, мы заўсёды помнім пра Радзіму і любім яе.

Рыгор АПЛЕВІЧ.
Канада.

THE NEW REALITY

CAPITALISM AND COMMUNISM BY PROF. JOHN KENNETH GALBRAITH

Mikhail Gorbachev's meeting with members of the Trilateral Commission in Moscow (a non-governmental organization made up of political and business figures from the US, Western Europe and Japan) marks a new stage in East-West relations. Under discussion is how to incorporate the Soviet economy into that of the world economy. Why wasn't this done before? We asked the view of a wellknown American economist and public figure.

The changes in the socialist world dominated by the Soviet Union and in the capitalist world epitomized and led since World War II by the United States are not in doubt. They, nonetheless, are in conflict with, and in striking degree denied by, institutional belief.

There was similarly a source of fear for both Soviets and Americans. In World War II there was the American vision of the enormous power of the Soviet armies as they drove the Wehrmacht back to Berlin and beyond and the combination of gratitude and fear that this engendered. And again there was the counterpart concern of the Soviets — our evident advantage in naval and aerial arms and, above all, our pioneer breakthrough in nuclear weaponry. Here, along with economic achievement and imperial ambition, was the third source of reciprocal fear and tension.

Finally, there was the compelling question of human rights, the evident incompatibility of one system that avowed them and another that did not. Our commitment was admittedly imperfect as regards minorities, especially Blacks. It also was unduly identified with the private ownership of productive property, as it is still. Dictators who accepted and accept this could be and still are forgiven much else. Nonetheless the difference here between the two systems was great, inescapable. To be too friendly with the Soviet Union was to be acquiescent of this great issue.

It is a mistake, I believe, to make light of these differences and these fears, as expressed in their time — to say that they were invented for military or political purpose. The fears certainly were very real. And they became the foundation of foreign and military policy in both the great powers. In doing so, they also became, I suggest, the sources of the institutional belief that controls and guides policy to this day. And now the singular and inescapable fact is that the sources of this fear have, as regards substance, greatly diminished.

Reciprocal and threatening economic success as a source of fear has now almost totally disappeared. The Soviet Union, China and the Eastern European countries, their considerable past achievements notwithstanding, are now openly strugling with grave economic problems. The confidence of an earlier time has greatly diminished. The present socialist preoccupation is with bureaucratic sclerosis and the strategies of release and reform. Or, a somewhat neglected point, with the difficulty that a planned economy has in meeting the demand for the highly diverse products, designs and services of the modern high-consumption society. What served well in the time of Lenin or Stalin for satisfying primitive wants or building basic industry does not satisfy modern consumer wants.

Similarly in the capitalist world and especially in the United States. We have been sustaining our living standards only by massive internal and external debt creation. In our traditional areas of industrial achievement we are no longer fully competitive with Japan, Korea, Taiwan and the new countries of the Pacific basin. For each speech in the Congress on the political threat of the Soviet Union there are now at least ten on the economic threat of Japan. The dollar, once above challenge as the reference currency of the world, is now viewed with caution and, on some recent occasions, with mild disdain.

To a remarkable extent we and the Soviets have run into the same two problems. The first has been the intense, unrelenting desire of all countries and their governments to be free from external authority, this in the post-colonial era is one of the most powerful influences in our time. The second problem is the manifest inapplicability of the model of either mature socialism or developed capitalism in the Third World. The socialist disaster there, evident in Afghanistan, Ethiopia and Mozambique, is particularly great. And this should not have been to any good socialist's surprise. On nothing did Marx insist more adamantly than that socialism could come only after the preliminary socializing influence of capitalism. But we too have suffered from the supposition that what is sound economic policy in the United States must somehow be appropriate for India, Africa or Latin America.

Returning to the change, there has been the massive alteration in the military relationship. Any modern conflict brings the unacceptable risk of nuclear exchange. This neither capitalism nor communism, both highly sophisficated designs for ordering economic process, would survive.

There is a further possible change in the larger military nexus. That concerns the question of whether the modern industrial state can be an object of successful military action and occupation. Can the Russians really imagine that they could take over and operate the Japanese economy? Or the Italian economy, the so-called undefended "southern flank" of NATO? Or do we wish to have responsibility for the Polish economy? Or that of Russia? I mention these matters not as final judgment but as things we should be discussing. As we see armed troops along every frontier, let us ask: Is what lies behind any longer that enticing?

Finally there has been movement at least on the matter of human rights. The Soviet Union has taken long steps toward open political expression. It is now engaged in a debate of startling vigor on economic and social policy and the means to a greater democratic participation in the affairs of the state. This has a notable distance yet to go, one cannot, however, doubt the extent of recent change. We need also to remind ourselves again that our own position on these matters is far from perfect. I am disturbed by the number of our fellow citizens for whom poverty, homelessness and deprivation are fully as forceful in denying freedom and liberty. Nothing more suppresses speech and action — liberty — abject, all-embracing poverty.

We should recognize that human rights are for all industrial countries, capitalist or socialist, less a virtue than a necessity. In all modern industrial countries there is a greater or lesser measure of freedom of expression and of participation in the processes of government. Thus because while poor peasant economies that are subject to the daily grind of existence can be kept in subordinate silence, in the advanced industrial country this is not possible. Politicians, trade union leaders, scientists, professors, journalists, poets and students all demand to be heard and to participate in the tasks of government. So it is in the United States, so it is coming to be in the USSR. There are more articulate Americans than can be kept quiet, there are, one judges, coming to be more articulate Russians than, as a practical matter, it is possible to subdue.

All great organization, all great bureaucracy, has a deeply infrinsic resistance to change. And both our public and private life today are dominated by great organizations. So here in the United States, so even more in the Soviet Union. The organizational factors resisting change are five. In all great organization there is, **first**, the need for a unifying system of thought, commonly called a policy or in military organization a military doctrine. There is, **second**, both a release from mental effort and a measure of pride in accepting a ruling idea or doctrine. Institutional belief is an alternative to the painful processes of thought that we all seek in some measure to avoid. **Third**, there is safety in such surrender to the organizational view. It is a hard but inescapable fact that in all organized effort it is often safer for the individual to be wrong with the majority than to be right alone. **Fourth**, there is the strong tendency of all organization to exclude the inconvenient voice. **Fifth**, and finally, there is vested personal and pecuniary interests. Not many of us wish to deny our past or admit the past error. There are, we also know, great pecuniary rewards in established policy — in the accepted institutional belief.

All of the foregoing bears institutional belief on American-Soviet relations. Especially it bears on the military nexus. On the one hand, the change, on the other hand, the strong resistance to change — the power of institutional belief and the vested intellectual and economic interest therein. We have one policy in response to reality, we have another policy in response to institutional belief.

It will be evident that I regard the case for reality as being stronger than that for institutional belief. But it was not my purpose today to urge a particular course of action. It was to identify the wonderfully conflicting forces which, in a world of great organization and great change, come to control attitudes, speech and action and to ask you to join in accepting and urging the new reality.

INTERNATIONAL FAMILY

The children in this family are of different nationalities. Marina, Igor and Angela are Russians, Rustam is Turkmenian, Erik is Uzbek, Edward and Felix are Koreans. This is the international family of the Viktorovs — Nina Demianovna and Vladimir Viktorovich. They had three children of there own, but the rest are now also their children though they were adopted. The Viktorovs live in the town of Retchitsa in the Polesye area. Vladimir Viktorovich now works in Norilsk. There, in the North of the country the salaries of workers are better and it helps to support his unusual family. And at home the elder daugther Marina helps the mother to keep the house.

Recently the Executive Committee of the Soviet of People's Deputies of Retchitsa gave to the Viktorovs two big neighbouring flats and the town department of the Soviet Children's Fund named after V. I. Lenine bought the furniture for children.

— It is not so easy now,— said Nina Demianovna.— But Iam happy, as I see that the children need me. When my husband returns back home we shall take three more children into our family.

ON PHOTO: a letter to father.

Photo by I. YUDASH.

'WE ARE GLAD TO SEE SOME MUTUAL UNDERSTANDING'

That was the assessment of changes in relations between the church and the state by the archdeacon of Minsk Cathedral, Nikolai AVSIYEVICH.

This opinion came about as a result of what many would call an extraordinary event: the start of courses in psalm reading, the first of their kind in this country. Twenty-two students (among them 17 girls) began their study of biblical history, church discipline, the church Slavonic language and music on January 10. Apart from theoretical studies, they will undergo training in the churches of Minsk. The study programme lasts approximately a year.

"Such courses have long become a necessity," thinks Nikolai Avsiyevich, who is also the manager of these courses. "It is not easy to conduct a divine service without professionally-trained psalm readers. True, almost every church has people who have assumed that role, but few of these people have enough talent for it or even elementary knowledge of church singing, Christian symbols and the very meaning of divine services. However, any project to teach parishioners to become regular psalm readers was out of the question. We needed the advent of perestroika to have this problem recognized and solved."

The attitude towards the church has changed, according to Avsiyevich. The Minsk Eparchy alone now has 30 parishes more than a year ago. Contacts between church priests and residents of the Republic's towns and villages have become broader and more varied. Archpriest Yevgeny Grushetsky has spoken over the radio and appeared on TV on several occasions. Avsiyevich himself participated in youth club discussions on the premises of a Minsk cinema. Mikhail Veigo, prior of the Intercession Church in Krasnoye village, Molodechno District, met with teachers of the local school and donated a jubilee edition of **Theological Works** devoted to the Millennium of the Baptism of Rus to the school library.

Incidentally, I learned this from Issue No. 1 of the **Minsk Eparchy News** bulletin, which can be found in all churches throughout Byelorussia. I was informed at the Minsk Eparchial Board that the periodicity of the edition has not yet been finally determined, nor the subject matter of materials to be published. There are other problems to be solved. Still, the very fact of the emergence of this periodical is pleasing for everyone.

Here's another piece of news from the Minsk Eparchy: a charity mission has recently been started on the initiative of the priests and parishioners of Minsk Cathedral. Volunteers are helping hospital nurses.

Natalya BULDYK.

АРХІТЭКТУРНАЕ АБЛІЧЧА СУЧАСНАГА ГОРАДА

ШТО ЗРАБІЦЬ СЁННЯ, ШТО ПАКІНУЦЬ НАШЧАДКАМ

НАШ КАРЭСПАНДЭНТ ТАЦЦЯНА АНТОНАВА ГУТАРЫЦЬ З ГАЛОЎНЫМ АРХІТЭКТАРАМ ГРОДНА УЛАДЗІМІРАМ ЛЫТАВЫМ

— Уладзімір Андрэевіч, калі да вас прыязджаюць госці і вы адпраўляецеся з імі на прагулку па горадзе, што паказваеце ў першую чаргу?

— У Гродне ёсць што паказаць. Ужо ў XII стагоддзі тут існавала высокая культура дойлідства, свая архітэктурная школа. Рукамі таленавітых майстроў былі ўзведзены Гродзенская Ніжняя царква, бернардзінскі, брыгіцкі, францысканскі, езуіцкі касцёлы і манастыры. Кожная вуліца ў Гродне замыкалася дамінантай — як правіла, культавым будынкам. Багатая і слаўная гісторыя горада пакінула свой след і на яго сённяшнім архітэктурным абліччы. Захаваліся вузкія вулачкі, унікальныя помнікі архітэктуры. Вось менавіта туды, у Стары горад, я ў першую чаргу кіруюся з гасцямі. У Стары горад, які становіцца агульнагарадскім цэнтрам, едуць і турысты з усяго свету.

— Маючы на ўвазе своеасаблівасць Гродна, як горада, дзе захавалася нямала старажытных помнікаў архітэктуры, якія асноўныя задачы стаяць перад «бацькамі горада»? Што думае наконт гэтага галоўны архітэктар?

— Гарадскія ўлады зараз намагаюцца ажыццявіць дзве галоўныя задачы: захаваць для нашчадкаў гістарычны цэнтр, дзеля чаго трэба будзе рэстаўрыраваць, адрадзіць дзесяткі помнікаў, рэканструяваць сотні жылых дамоў — і работа гэта ўжо вядзецца; не менш складаная задача забяспечыць да канца стагоддзя (толькі 10 гадоў у запасе) усіх жыхароў горада добраўпарадкаванымі кватэрамі.

Сёння жылы фонд Гродна— чатыры мільёны квадратных метраў. Дык вось, каб кожная сям'я мела асобную кватэру, неабходна пабудаваць яшчэ столькі ж. Паколькі зрабіць гэта трэба ў вельмі сціслыя тэрміны, то мы, архітэктары, мусім запускаць серыі жылых комплексаў і раёнаў. Зразумела, сучасныя будынкі-гіганты без асаблівых знакаў адрозненняў (яны нярэдка аднолькавыя ў дзесятках гарадоў) мала ў каго выклікаюць эстэтычнае задавальненне. Мы ідзём па шляху уніфікацыі — гэта непазбежна пры сучасных аб'ёмах будаўніцтва, але ж тым не менш павінны пазбягаць прымітывізму, арыентавацца на багатыя гістарычныя, нацыянальныя традыцыі. Ці магчыма гэта: з уніфікаваных элементаў стварыць нешта арыгінальнае, своеасаблівае, каб сучасны мікрараён меў сваё аблічча? Мы паспрабавалі даказаць, што гэта практычна магчыма. Групе гродзенскіх архітэктараў удалося вырашыць праблему стварэння самабытнага, адметнага жылога масіву на аснове стандартных тыпавых праектаў. Спадзяюся, што, калі завершыцца будаўніцтва мікрараёна Румлёва на 16 тысяч чалавек, сюды таксама будзе не сорамна запрасіць гасцей.

— Гістарычны цэнтр займае менш трох працэнтаў плошчы гарадской тэрыторыі. На 200 гектарах гістарычнага ядра Гродна сканцэнтравана 28 помнікаў архітэктуры рэспубліканскага і 38 — мясцовага значэння, дзесяткі помнікаў мастацтва, якія павінны ахоўвацца дзяржавай, але пакуль яшчэ не ахоўваюцца. Што робіцца для практычнага захавання старога горада?

— На гістарычнай зоне нядаўна завершана інвентарызацыя — выяўленне і ўлік усіх помнікаў архітэктуры і мастацтва. Яна праводзілася фірмай «Белспецпраектрэстаўрацыя». На кожны з чатырохсот будынкаў, якія маюць гістарычную каштоўнасць, заведзена «справа», дзе ёсць поўнае іх апісанне і характарыстыкі. Акрамя таго, узяты на «ўлік» вокны, дзверы, асобныя архітэктурныя дэталі, рэльефы, печы, сталярка, коміны, ляпніна, прадметы кавальства — помнікі, крыжы. Уся гэтая дакументацыя будзе выкарыстана ў праекце рэстаўрацыі і рэгенерацыі гістарычнай часткі горада. Праект з'явіцца тым дакументам, які будзе каардынаваць усе праектныя і будаўнічыя работы на яго тэрыторыі. Ён павінен даць адказы на няпростыя пытанні, таму што гістарычны цэнтр — не толькі комплекс помнікаў, але і комплекс праблем, сканцэнтраваных на невялікай тэрыторыі...

— Якія ж гэта праблемы?

— Самая складаная з іх — транспартная. Справа ў тым, што Стары горад знаходзіцца ў геаметрычным цэнтры Гродна, і таму праз цэнтр ажыццяўляецца сувязь паміж рознымі раёнамі. Каля 80 працэнтаў маршрутаў грамадскага транспарту праходзіць тут. Разгрузка надзвычай неабходна. Ужо пабудавана ў абход горада магістраль з захаду. Але гэта кардынальна не змяняе сітуацыю. Таму ў бліжэйшыя гады неабходна завяршыць будаўніцтва ўсходняга паўкольца, удасканаліць маршрутную сетку. Адначасова будзе працягвацца пошук трас для аптымальных транспартных магістралей, якія абслугоўваюць цэнтр.

Транспартная праблема непасрэдна звязана з арганізацыяй пешаходных зон. Як вядома, у нас пешаходная вуліца з'явілася больш за 15 гадоў назад. Задумвалася яна як шматфункцыянальная, меркавалася, што тут будзе створана эстэтыка асэнсаванага асяроддзя вуліцы, якая ўвабрала ў сябе лёс горада, яго гісторыю і культуру. Аднак на маленькай вулачцы, якой з'яўляецца Савецкая, рэалізаваць задуму было немагчыма. Мяркуем, што дзеля гэтага трэба расшырыць прастору пешаходнай зоны.

— Ці ёсць ужо нейкія канкрэтныя праекты?

— Ідэйна-сэнсавым стрыжнем будучай пешаходнай зоны павінен стаць сцэнарый «архітэктурнага спектакля». А дзеянне яго, як уяўляецца, можа пачацца з прывакзальнай плошчы, мець працяг на вуліцы Ажэшкі і Савецкай, шырока разгарнуцца на Савецкай плошчы і далей на беразе Нёмана. Такім бачыцца галоўны шлях пешаходнай зоны, у якую ўвальюцца асобныя архітэктурныя ансамблі. Напрыклад, Стары парк, які мяркуецца рэстаўрыраваць і дзе будзе гарадок атракцыёнаў, комплекс Гарадніцы з рэстаўрацыяй жылых дамоў і грамадскіх будынкаў, рэканструкцыяй мастоў праз раку і яе прытокі. Яшчэ адным прывабным месцам пешаходнай зоны будзе вуліца Найдуса, дзе размесцяцца гандлёвыя рады. Трэба падумаць над будучым абліччам Савецкай плошчы, ансамблю якой не хапае аб'ёмаў ратушы і касцёла Вітаўта. Нарэшце, неабходна ў гэты «архітэктурны спектакль» уключыць і зону музеяў. Бо сёння гэта зона не працуе належным чынам. Яна аддалена ад асноўнага пешаходнага патоку, а на вуліцах, якія вядуць да музеяў, таксама няма нічога прывабнага, дзе можна змястоўна і цікава адпачыць. Зона адпачынку ўздоўж рэчышча Гараднічанкі натуральна завершыць пешаходную зону. Аднак тут давядзецца шмат папрацаваць, расчысціць рэчышча, ліквідаваць крыніцу забруджвання вады, перакласці сетку калектараў, пабудаваць помпавыя станцыі, аднавіць крыніцы... А пакуль скажу, што паўнацэннай рэгенерацыі не атрымаецца, калі цэнтр горада не будзе аб'яднаны з ракой, якая належала яму гістарычна.

— Скажыце, а што яшчэ выявіла нядаўняя інвентарызацыя? Наколькі я ведаю, ад многіх помнікаў архітэктуры і мастацтва засталіся адны фундаменты...

— Ад некаторых не засталося нават і фундаментаў. Беззваротна загінулі унікальныя творы старажытных майстроў гэтай зямлі, на якую неаднойчы спакушаліся захопнікі. У час войнаў па-варварску руйнавалася ўсё самае лепшае, самае каштоўнае. Як ні горка казаць, але некаторыя помнікі знішчаны ўжо ў наш час, рукамі нашых сучаснікаў, якія праявілі сваю нецярпімасць да культавых будынкаў. Інвентарызацыя таксама пацвердзіла, што мы можам беззваротна згубіць не толькі асобныя будынкі, а таксама і дэталі — рашоткі, агароджы, іншыя прадметы матэрыяльнай культуры народа.

Гістарычная інвентарызацыя выявіла на тэрыторыі цэнтра больш за 50 помнікаў гісторыі і архітэктуры, сярод іх сем цэркваў, два касцёлы, двары Сапегі, Тызенгаўза, Радзівілаў... На месцы некаторых з іх ужо даўно ўзняліся іншыя будынкі...

— Як вы ставіцеся да тэзіса: «Аднаўляць усё»?

— Разумееце, сітуацыя даволі складаная. Нават тэарэтычна падтрымаць такі лозунг можна з рознымі агаворкамі. А практычна гэта зрабіць **сёння** проста немагчыма. Я ўжо казаў, што людзям патрэбна жыллё. Гэта з аднаго боку. А з другога, — аднаўленне некаторых будынкаў практычна немагчымае. Як быць у тым выпадку, калі на месцы, скажам, двара Сапегі ўжо ўзведзены новы адміністрацыйны ці жылы будынак? Як загадаеце зрабіць? У сваю чаргу, некаторыя помнікі **маглі б быць адноўлены.** Напрыклад, Ратуша, гандлёвыя рады, Прыходскі касцёл... Тыя ўчасткі зямлі, на якіх яны павінны размясціцца, свабодныя, ды і горадабудаўнічая сітуацыя патрабуе гэтага. З інжынернага пункту гледжання, тут таксама ўсё рэальна. Але непазбежна ўзнікае пытанне, што для нас, жыхароў горада, сёння найбольш неабходна? Сама праблема аднаўлення помнікаў патрабуе філасофскага асэнсавання. Напрыклад, я лічу, што некаторыя помнікі, выключныя па свайму значэнню для Гродна, **могуць і павінны быць адноўлены ўжо сёння.** Гэта Ратуша на Савецкай плошчы. Укладзеныя ў аднаўленне помніка сродкі цалкам апраўдаюць сябе, бо мы мяркуем размясціць у будынку гарадскі цэнтр культуры. Мэтазгодна аднаўляць Ратушу ў першую чаргу, а вось, скажам, Прыходскі касцёл можа яшчэ пачакаць... Думаю, што, маючы гістарычную дакументацыю, гэта змогуць зрабіць і нашы нашчадкі. А каб магчымасць аднаўлення таго ці іншага помніка не была страчана, мы пакідаем на генеральным плане развіцця горада «пустыя месцы», на якіх не будзе весціся будаўніцтва. Забраніраваныя месцы дадуць магчымасць з цягам часу аднавіць вельмі многае.

Тут я выкажу яшчэ адну асабістую думку. Пры аднаўленні страчанага помніка няма гарантыі, што будзе захавана яго мастацкая каштоўнасць і тым больш гістарычная і навуковая. У гэтым сэнсе для мяне руіны сапраўднага помніка маюць большую каштоўнасць, чым рэстаўрыраваная падробка. І яшчэ адзін нюанс. Найбольшая гістарычная каштоўнасць цэнтра Гродна — не асобныя будынкі, а яго асяроддзе, сукупнасць асобных аб'ектаў. Таму адначасова з рэстаўрацыйна-аднаўленчымі работамі, звязанымі з помнікамі архітэктуры, патрабуе тэрміновага аднаўлення жылы фонд гэтага раёна.

У праекце рэканструкцыі і рэгенерацыі мы павінны ўлічыць вельмі многае. У тым ліку пакінуць магчымасць нашчадкам прыняць уласнае рашэнне па адраджэнню тых ці іншых помнікаў.

— Як я зразумела, праект рэканструкцыі і рэгенерацыі цэнтра Гродна знаходзіцца ў пачатковай стадыі. Цікава, як ён суадносіцца з агульнымі напрамкамі гарадскога будаўніцтва, інакш, якая ўзаемасувязь планавання цэнтра і перыферыі?

— Стары горад — рукатворны. Нашы продкі будавалі няспешна і грунтоўна. Старажытныя дойліды маглі дазволіць сабе працаваць над праектам палаца гадамі. А мы павінны за год узвесці мікрараён. Будаўнічыя матэрыялы цяпер зусім іншыя. Таму Стары горад з існуючымі, рэстаўрыраванымі і адроджанымі помнікамі архітэктуры захавае сваё аблічча, а новыя, сучасныя мікрараёны — сваё. Механічна перанесці прыёмы забудовы гістарычнага цэнтра ў новыя мікрараёны немагчыма. Аднак сказанае не азначае, што не будзе наогул ніякай узаемасувязі паміж цэнтрам і перыферыяй. Наадварот, сувязь, пераемнасць традыцый існуе не павярхоўная, а больш глыбінная. Што я маю на ўвазе? Скажам, у тых жа мікрараёнах Румлёва і Дзевятоўка скарыстоўваюцца якраз нацыянальныя традыцыі дойлідства, афармлення жылога асяроддзя. Мы спрабуем стварыць ва ўмовах сучасных горадабудаўнічых магчымасцей вуліцу «старога» тыпу, гуманную ў адносінах да чалавека, з элементамі традыцыйных для гродзенскай архітэктуры прыёмаў. А менавіта: невялікія вулачкі, дзе гаспадараць пешаходы і дзе ёсць зоны гандлю, абслугоўвання, адпачынку. На такіх вулачках фрагменты будынкаў, дамы будуць пакрыты чарапіцай, упрыгожаны вітражамі, скульптурамі і г. д. Так што і ў сучаснай забудове, як бачыце, мы імкнёмся захаваць прынцыпы традыцыйнай нацыянальнай архітэктуры, яе стылістыку і вобразную мову.

— Што ўнеслі новыя часы ў вашу работу — работу галоўнага архітэктара горада?

— Справа ў тым, што я не так ужо і даўно на гэтай пасадзе. 10 гадоў працаваў у «Гроднаграмадзянпраекце». Таму сітуацыю ў прынцыпе ведаю. Сёння змяніліся адносіны савецкіх і партыйных органаў да архітэктуры, да захавання і адраджэння гістарычнай спадчыны народа. Я знаходжу ўзаемаразуменне на ўсіх узроўнях. У кіраўніцтве таксама не паважаюць дэмагогаў, цэняць людзей, здольных дзейнічаць, генерыраваць ідэі.

На жаль, пакуль кардынальна не змянілася сітуацыя ў рэстаўрацыйнай справе. Прычына не ў адсутнасці грошай. Іх якраз дзяржавай выдзяляецца дастаткова. Грэх кінуць камень у праекціроўшчыкаў - рэстаўратараў. А вось будаўнічае падраздзяленне рэстаўратараў, па сутнасці, не рушыла з месца: перашкаджае адсутнасць добрых кадраў і матэрыялаў, умення наладзіць работу.

Значна ажывілася грамадская актыўнасць людзей. Мяне запрашаюць на свае сходы прадстаўнікі нефармальных аб'яднанняў, клубаў, розных арганізацый і ўстаноў. Хаця гэта і клапотна, але прыемна, што гродзенцы — і старыя, і нават школьнікі — так горача цікавяцца справамі архітэктараў і рэстаўратараў, не толькі крытыкуюць і заўважаюць нашы промахі, але і прапануюць сваю дапамогу. Яны, таксама як і я, любяць наш горад за неагульны, адметны выраз твару.

САВЕЦКІЯ ПІСЬМЕННІКІ ПРА НАЦЫЯНАЛЬНЫЯ ПРАБЛЕМЫ Ў СССР

ПРАЎДА І ПУБЛІЧНАСЦЬ ПАТРАБУЮЦЬ

«Я не хачу цяпер кідаць яшчэ адзін камень у адрас Сталіна, але праўда і публічнасць патрабуюць сказаць: скрыўленні ў нацыянальнай палітыцы пачаліся ў 30-я гады».

Гэта цытата з выступлення вядомага маскоўскага літаратара Сяргея Баруздзіна на нядаўнім пленуме праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, прысвечаным пытанням перабудовы і нацыянальных адносін.

Падзеі ў Казахстане, Прыбалтыйскіх рэспубліках, Нагорна-Карабахскай аўтаномнай вобласці паказалі, што ў нацыянальных адносінах, якія на працягу дзесяцігоддзяў здаваліся ўстойлівымі і стабільнымі, існуюць значныя цяжкасці. Культ асобы і гады застою адыгралі і тут сваю адмоўную ролю. Сёння зразумела: параднасць і фестывальнасць толькі ўтойвалі, а не вырашалі ўзнікаючыя праблемы.

Галоўная праблема нацыянальных адносін сёння — ломка бюракратычных і дагматычных тэндэнцый у нацыянальнай палітыцы, праблема роднай мовы і двухмоўя. Менавіта гэтыя пытанні аказаліся ў цэнтры абмеркавання пісьменніцкага пленума.

Украінскія і рускія, латвійскія і таджыкскія, казахскія і беларускія літаратары гаварылі аб важнасці перабудовы ў галіне нацыянальных адносін, аб так званым «нацыянальным нігілізме», калі мясцовыя рэспубліканскія чыноўнікі-бюракраты па ўласнай ініцыятыве тармазілі развіццё нацыянальнага мастацтва, перашкаджалі адкрыццю нацыянальных школ і дзіцячых садоў, маскіруючыся пры гэтым уяўнымі «ўказаннямі Масквы».

Прычыну такой пачварнай з'явы, такой неразумнай і шкоднай дзейнасці мясцовых чынуш руская пісьменніца Мая Ганіна, украінскі пісьменнік Юрый Мушкецік, казахскі літаратар Олжас Сулейменаў і іншыя тлумачаць не ў апошнюю чаргу страхам атрымаць ярлык «нацыяналістаў», а таксама адсутнасцю навыкаў дэмакратычнага мыслення.

Усе без выключэння, хто выступаў на пленуме, закранулі пытанне аб мове і нацыянальнай школе. Рускія пісьменнікі з трывогай гаварылі пра страту часткай народа гістарычнай памяці, пра растварэнне рускай мовы, забруджванне яе жарганізмамі. Украінскія, беларускія, літоўскія і іншыя літаратары адзначалі неабходнасць абавязковага вывучэння ў рэспубліках дзвюх моў — нацыянальнай і рускай.

Думкі прамоўцаў як бы падсумаваў Чынгіз Айтматаў. «Разам з рускай мовай, — сказаў ён, — якую мы прызнаём агульнай для ўсёй Айчыны, павінна дзейнічаць у грамадскім жыцці мова карэннага народа, які даў сваё імя рэспубліцы, як мова, забяспечаная адпаведным статусам на данай тэрыторыі, а не як прадмет добраахвотных жаданняў і паблажак. Бо, як паказвае практыка, прынцып добраахвотнасці, які праводзіцца ўжо многія гады, пры адсутнасці належных выхаваўча-адукацыйных устаноў на справе прыводзіць да паступовага адмірання нацыянальнай мовы».

Нацыянальныя праблемы ў СССР не разглядаліся, не абмяркоўваліся сур'ёзна дзесяцігоддзямі. Узаемаадносіны паміж савецкімі народамі сродкі масавай інфармацыі паказвалі выключна ў ружовым святле. У выніку — вельмі нізкі ўзровень разумення нацыянальнай праблематыкі ў цэлага шэрагу службовых асоб. У выніку — глухое зацішша ў адной з самых сур'ёзных сфер грамадскага жыцця. У выніку — падзеі, якіх магло і не быць.

Да гэтай пары ўся нацыянальная палітыка ў СССР была накіравана на дасягненне фактычнай роўнасці нацый. Сёння яна дасягнута. «Але, вырашыўшы, што гэта вяршыня ўсіх турбот, — піша намеснік дырэктара Інстытута этнаграфіі АН СССР, доктар гістарычных навук Леакадзія Дробіжава, — мы затым заўважылі, што знаходзімся ў стане істотнай псіхалагічнай перабудовы. Прыклад: рускія раней заўсёды выступалі ў ролі тых, хто дапамае. Сёння трэба разумець, што яны жывуць і працуюць як роўныя з народамі, якія ўжо маюць і свой рабочы клас, і інтэлігенцыю і разумеюць, што і яны дасягнулі вялікіх поспехаў. Значыць, псіхалагічная перабудова павінна адбыцца і ў тых, каму дапамагалі, і ў тых, хто дапамагаў».

Сябры, як вядома, пазнаюцца лепш за ўсё ў бядзе. Інтэрнацыяналізм савецкіх народаў асабліва праявіў сябе ў гады вайны з гітлерызмам. Тады вырашалася пытанне жыцця ўсёй краіны, і ўсе народы СССР сталі па-сапраўднаму адзінай вялікай сям'ёй. Гэты дух высокага інтэрнацыяналізму праяўляўся заўсёды ў экстрэмальных абставінах — пры разбуральных землетрасеннях у Ашхабадзе і Ташкенце, у Арменіі, трагедыі Чарнобыля... Такія адносіны ў ідэале павінны стаць нормай і ў паўсядзённым жыцці. Сёння для гэтага неабходна:

па-першае, не забываць, што нацыянальнае пытанне ў СССР існуе. Па-другое, вырашаць усе праблемы, якія ўзнікаюць, сумесна, у абстаноўцы шырокай публічнасці і дэмакратызму. Галоўны шлях да давер'я — праўда. На ёй і толькі на ёй трымаецца інтэрнацыянальная ідэя. І добра, што сёння аб гэтым грамадству першымі напомнілі савецкія пісьменнікі.

Гаўрыіл ПЕТРАСЯН.

У ПОШУКАХ ГАРМОНІІ

Пошукі свайго месца ў мастацтве былі для Валерыя Славука не вельмі доўгімі. Выбар быў зроблены ўжо ў час вучобы ў Беларускім дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце. Сродкам самавыяўлення для пачынаючага тады мастака стала графіка. Расло майстэрства: ад першых вучнёўскіх спроб да работ глыбокіх і сталых, што атрымалі вядомасць у апошнія гады дзякуючы шматлікім рэспубліканскім, усесаюзным і міжнародным выстаўкам. Мяняліся сюжэты і тэмы, тэхніка і жанры.

Сёння мастак з аднолькавай захопленасцю ілюструе кнігі, робіць станковыя кампазіцыі, працуе ў рысунку, афорце, аўталітаграфіі. У Валерыя Славука няма раз і назаўсёды выпрацаванай праграмы. Практычна ў кожнай новай рабоце гучыць і новая тэма. Яго карціны пакідаюць радаснае і светлае ўражанне, уводзяць гледача ў фантастычны свет, дзе чалавек і прырода зліты ў адно цэлае. У цыкле афортаў «Канфлікты» гэта адзінства выліваецца ў проціборства, а спакой парушаецца прамыслова-тэхнакратычным умяшаннем.

Апошнія серыі афортаў «Спосабы выжывання» і «Варыянт эвалюцыі» зроблены ўжо ў жорсткай манеры, з іроніяй і сарказмам. Вобразы і сюжэты, створаныя графікам, нечым нагадваюць сатырычныя персанажы казак М. Салтыкова-Шчадрына. І ў той жа час яны лёгка пазнаюцца і не патрабуюць ніякай расшыфроўкі.

Нават народныя казкі, якія мастак часта ілюструе, злучаюць у сабе яго фантазіі і роздумы аб зусім рэальных супярэчнасцях рэчаіснасці.

Валерый Славук ніколі не выконваў кан'юнктурных заказаў на патрэбу дня. Але сацыяльная завостранасць яго апошніх работ відавочная, як відавочнае і тое, што хвалюе мастака сёння. У пошуках гармоніі чалавека і чалавечых адносін ён стварае свой непаўторны свет і запрашае гледачоў да абдумвання праблем, блізкіх і зразумелых усім.

НА ЗДЫМКАХ: Валерый СЛАВУК; работа мастака «Пасля навальніцы».

ТЭАТР, ДЗЕ ІГРАЮЦЬ СЛЯПЫЯ АКЦЁРЫ

Гэтая драматычная студыя адрозніваецца ад мноства аматарскіх сцэнічных калектываў, створаных пры Дамах культуры ў ро[illegible] раёнах Масквы: тут боль[illegible]ць акцёраў — людзі, пазбаўленыя зроку.

Не ведаючы пра гэта, гледачы часта і не здагадваюцца, што перад імі сляпыя артысты, настолькі яны ўпэўнена рухаюцца па сцэне, жыва рэагуюць на партнёра. Усё гэта вынік напружанай працы, куды, акрамя чыста прафесійнай распрацоўкі ролі, яе асэнсавання, вывучэння яе ўнутранай лініі, уваходзіць і спецыяльная падрыхтоўка сляпых артыстаў. Яны вучацца свабодна арыентавацца ў прасторы, знаходзіць кантакт са сваімі таварышамі па сцэне, размаўляць з гледачамі, якіх яны не бачаць. І як вынік — высокі ўзровень спектакляў, шырокая папулярнасць тэатра, які ведаюць не толькі ў Маскве, але і ў многіх іншых гарадах краіны, куды ён выязджае на гастролі.

Вытокі гэтага самадзейнага калектыву бяруць пачатак з 60-х гадоў, калі пры клубе Маскоўскага гарадскога праўлення Усерасійскага таварыства сляпых працаваў драматычны гурток. Свайго будынка ў клуба не было, ён арандаваў розныя памяшканні, пераязджаючы з месца на месца. У 1970 годзе ў Маскве адкрыўся спецыяльна пабудаваны Цэнтральны Дом культуры таварыства сляпых, і тэатральная студыя атрымала пастаяннае памяшканне для заняткаў, рэпетыцый і паказу сваіх работ.

Вось ужо дваццаць з лішнім гадоў калектыў узначальвае Эла Баршаўская, у мінулым актрыса аднаго з маскоўскіх тэатраў. За час работы ў тэатры сляпых яна закончыла і рэжысёрскі факультэт.

— Стварыць тэатр толькі са сляпых акцёраў было б проста немагчыма, — расказвае Эла Варшаўская. — У нашай трупе 26 чалавек, з іх палавіна — невідушчыя і слабавідушчыя людзі, члены Усерасійскага таварыства сляпых. Амаль усе сляпыя акцёры — рабочыя, служачыя на прадпрыемствах для невідушчых, якія ёсць у Маскве. Адукацыю яны атрымалі ў спецыяльных школах-інтэрнатах.

Спачатку, шчыра прызнаюся, калі я прыйшла працаваць у гэтую студыю, у мяне апускаліся рукі, я не ведала, што рабіць. Але вельмі хацелася памагчы гэтым людзям. Нейкім асаблівым навыкам мяне ніхто не вучыў, я сама ў працэсе работы інтуітыўна распрацоўвала практыкаванні і эцюды для сляпых, з дапамогай якіх яны маглі іграць разам з відушчымі акцёрамі, прычым ніколькі не горш, а іншы раз і лепш.

У год мы выпускаем адну-дзве прэм'еры. У рэпертуары ў нас — руская класіка, сучасная савецкая драматургія, творы замежнай літаратуры. За сезон мы паказваем 10—12 прадстаўленняў, але думаю, што з часам колькасць паказаў павялічым...

Заняткі ў студыі праводзяцца амаль кожны дзень. Па выхадных збіраецца ўся трупа, а на тыдні ідуць рэпетыцыі з асобнымі групамі акцёраў ці індывідуальныя ўрокі. Развучванне ролей адбываецца па-рознаму — у залежнасці ад магчымасцей артыстаў. Для слабавідушчых тэкст перадрукоўваецца буйным шрыфтом, а для сляпых педагог студыі надыктоўвае ролю па сістэме Брайля ці развучвае з голасу.

— Драматычная студыя поўнасцю фінансуецца намі, — расказвае дырэктар Цэнтральнага Дома культуры Усерасійскага таварыства сляпых Анатоль Важанкоў. — Акрамя таго, Дом культуры набывае для спектакляў увесь неабходны рэквізіт, выробляе дэкарацыі, шые касцюмы, заказвае іх іншым арганізацыям ці бярэ напракат, друкуе тэатральныя праграмы і афішы. Мы стараемся забяспечыць усе патрэбы тэатра. Білеты на яго спектаклі бясплатныя, мы распаўсюджваем іх па розных прадпрыемствах, арганізацыях, сярод жыхароў мікраёна.

Усяго ў СССР дзейнічаюць 183 Дамы культуры, 540 музычных, 461 харавы, 250 драматычных і 149 танцавальных гурткоў, дзе займаюцца людзі, пазбаўленыя зроку.

Алена ЛІТВІНСКАЯ.

У ШТО ВЕРЫЛІ НАШЫ ПРОДКІ

КУКАВАЛА ШЭРАЯ ЗЯЗЮЛЯ

Па народным павер'і, зязюля кукуе толькі да Яна, а пасля мала каму даводзілася пачуць яе, тым больш пабачыць. Але калі ў летняй цішы разносіцца голас гэтай птушкі, ён прымушае кожнага з нас спыніцца, прыслухацца. Зязюля быццам бы заклікае: «Пастой, падарожны, не спяшайся, паслухай, колькі гадоў я табе налічу». Шэрая, невялікая, нічым, на першы погляд, не адметная птушка, у вуснай народнай творчасці ёй адводзіцца роля варажбіткі, якая па-свойму размяркоўвае гады жыцця кожнага чалавека асобна. У даўнейшыя часы людзі верылі ў яе прароцтвы. Што яна накукуе, тое і збудзецца, думалі яны. Нікуды не схаваешся ад свайго лёсу, бо зязюля, па іх наіўным меркаванні, знаходзілася ў цеснай сувязі з усёмагутнымі сіламі, якім старажытны чалавек не мог сябе супрацьпаставіць. Той, хто асмельваўся падняць на птушку руку, рабіў вялікі грэх, а хто забіў (няхай сабе і выпадкова)— не мог замаліць граха да канца свайго жыцця...

Па-рознаму ў народзе апавядаюць і пра само паходжанне зязюлі. Існуюць дзесяткі легенд і паданняў, у якіх расказваецца, што гэтая птушка ў свой час была асуджана богам за тое, што ніколі не выседжвала сваіх птушанят, а падкідвала яйкі ў чужыя гнёзды.

З цягам часу людзі надзялілі жывёл і птушак тымі ж станоўчымі і адмоўнымі рысамі, якія былі ўласцівыя чалавеку. І ў гэтым выпадку ў незайздросным становішчы апынулася зязюля. Вось, напрыклад, як апавядаецца ў народнай легендзе «Пра зязюлю», запісанай Л. Салавей:

«Быў брат бедны і сястра дужа багатая. Пайшоў брат да сястры, каб чым памагла, памілавала. А сястра скупая была, сказала, што ключы ад клеці згубіла. І стала яна нібы шукаць ключы, а брат стаяў, стаяў пад вакном, чакаў, чакаў і нарэшце не вытрымаў і пайшоў. На дарозе паваліўся, памёр ад голаду. Сястра адумалася, стала клікаць брата:

— Якуб, Якуб, вярніся, ключы знайшліся.

За сваю скупасць яна стала зязюляй і цяпер увесь час кліча:

— Якуб, Якуб!

Толькі чуваць:

— Ку-ку, ку-ку».

Даволі часта ў вуснай народнай творчасці сустракаюцца і іншыя прыклады, калі зязюля надзяляецца станоўчымі рысамі. Тады яна спачувае людзям, з'яўляецца своеасаблівым лірычна-песенным сімвалам душэўнай раўнавагі. Так, вядомы даследчык рускага фальклору С. Токараў сцвярджае, што «часцей за ўсё зязюля — прадвесніца смутку. У народнай творчасці зязюля стала сімвалам сумуючай жанчыны». Колькі цудоўных песень існуе ў беларускім фальклоры, у якіх гэтая птушка ўвасабляе гора сялянкі, яе бяспраўнае становішча. І сапраўды, слухаючы ці чытаючы тэксты песень, дзе жаночая доля параўноўваецца з зязюльчынай, абавязкова звернеш увагу на тое, што ўсе яны, без выключэння, сумныя, цягучыя. Тады адразу ж паўстае перад вачамі гаротнае жыццё тагачаснай сялянкі-працаўніцы, якая толькі ў песнях і магла па-сапраўднаму выплакацца, выліць сваё гора.

У фальклорных творах зязюля нярэдка асацыіруецца з вобразам маладой дзяўчыны, якая павінна была хутка ісці замуж ці ўжо знаходзілася ў сям'і мужа і наракала на сваё невыноснае жыццё, на жорсткія адносіны да яе з боку новых сваякоў:

Кукавала зязюля на страсе,
Плакала мамачка па дачцэ:
— А дачушка ж мая мілая,
Я ж цябе радзіла, гадавала,
Ад цябе спасіба не брала.
— Прыедзь, прыедзь, мамачка, у госці,
Набярэш спасіба ў прыгоршчы,
А будзе дзякаваць уся сям'я.
Не так уся сям'я, як твой зяць,
Не забудзь, мамачка, мяшка ўзяць.

Нават у наш час месцамі яшчэ можна пачуць у вёсках расказы пра тое, як, паміраючы, якая-небудзь сівая бабулька абяцала сваім родным і блізкім абавязкова вярнуцца да іх, ператварыўшыся ў шэрую зязюльку. Асабліва ў гэта верылі дзеці і чакалі сустрэчы з бабуляй. Ма[illegible] бабка і зараз з сумнай ус[illegible]ай успамінае, як яна, тад[illegible] яшчэ зусім малая дзяўчынка, таксама аднойчы вясною пачула ў садзе кукаванне зязюлі, а потым ўбачыла і саму птушку. Хуценька прыбегла ў хату і папярэдзіла сваіх. С[illegible] выйшла на падворак, дзе [illegible]хала галасістае «ку-ку». Потым дарослыя і дзеці разышліся хто куды, але некаторы час працавалі моўчкі, засяроджана, нібы ўспамінаючы, аддаючы пашану сваёй бабулі-нябожчыцы...

Вельмі ўдала выкарыстоўваўся традыцыйны вуснапаэтычны вобраз зязюлі ў беларускім фальклоры перыяду Вялікай Айчыннай вайны. Тут яна ўвасабляла сабою маці партызана-героя, які мужна змагаецца з лютым ворагам:

У бары кукавала зязюля,
Яе песню я слухаў не раз,
Гэта ты, дарагая матуля,
Залівалася плачам па нас...

Часам зязюльчына песня параўноўвалася з песняй народных мсціўцаў, якою яны ўслаўлялі сваіх сяброў, што загінулі за свабоду і незалежнасць роднага краю:

Не зязюлька плача і кукуе
У дрымучых віцебскіх лясах,
Гэта песню мы пяём такую,
Што любіў насвістываць ты сам.

Трэба адзначыць, што і ў літаратурных творах сустракаецца вобраз-сімвал зязюлі, але тут ён ужо пераасэнсаваны, напоўнены новым, індывідуальна-аўтарскім гучаннем. Так, напрыклад, у славутай паэме народнага паэта БССР Якуба Коласа «Сымон-музыка» сцэна развітання Ганны і Сымона завяршаецца кукаваннем зязюлі, якая прарочыць героям светлую будучыню, даўгалецце.

Сёння мы ведаем, што ўсё расказанае пра зязюлю — ад пакланення неразгаданым сілам прыроды, фантазія і творчасць народа. І тым не менш амаль кожны з нас, пачуўшы голас зязюлі, па-ранейшаму стрымлівае хаду і пачынае ўслухоўвацца, а магчыма таксама ўспамінае сваіх продкаў ці міжволі думае пра нязведаную будучыню.

Аляксей НЕНАДАВЕЦ.

ШКОЛА ЧЭМПІЁНАЎ

Мудрыя каралі, якія вядуць у бой свае белыя і чорныя дружыны, баявых сланоў і коней, пешкі, што мараць аб ферзевых каронах... Больш паўтысячы юных мінчан вучацца спасцігаць тайны старажытнай ігры ў спецыялізаванай дзіцяча-юнацкай школе алімпійскага рэзерву № 11. Тут усё садзейнічае ўдумлівай, карпатлівай рабоце. Сама школа знаходзіцца ў ціхай, зялёнай частцы старога горада. У яе прасторных класах і гульневай зале — зручная спецыяльная мэбля, магнітныя дэманстрацыйныя дошкі, на сценах партрэты пераможцаў буйнейшых чэмпіянатаў і турніраў. У школе вераць, што недалёкі той час, калі належнае месца зойме ў гэтым шэрагу і [illegible]ыхаванец — экс-чэмпіён Еўропы сярод [illegible]ніёраў, міжнародны майстар па шахматах Барыс Гельфанд.

Ён і дагэтуль застаецца сябрам сваёй альма-матэр. І разам з былымі аднакласнікамі майстрамі спорту Эльвірай Харавец і Таццянай Загорскай — часты яе госць. Усе яны прыходзяць сюды ўжо не як вучні, а як калегі і памочнікі выкладчыкаў школы, вядомых у рэспубліцы шахматных педагогаў Сяргея Бегуна, Тамары Галавей, Анатоля Аліпава.

НА ЗДЫМКАХ: у гульневай зале Мінскай шахматна-шашачнай школы № 11; заняткі каля дэманстрацыйнай дошкі праводзіць інструктар-метадыст В. КУШНЯРЭНКА.

Фота Г. СЯМЁНАВА.

НАШЫ ЗАХАПЛЕН[illegible]І

Галіна Храмцэвіч па спецыяльнасці аграном. Працуе ў аддзеле патэнтазнаўства, укаранення і прапаганды групы навукова-тэхнічнай інфармацыі Беларускага навукова-даследчага інстытута земляробства. А ў часы адпачынку любіць ствараць своеасаблівыя кампазіцыі з насення розных раслін — фасолі, проса, ячменю, пшаніцы, макавых зярнят. Удалыя па фактуры, падбору фарбаў, тонаў і паўтонаў карціны ўпрыгожваюць кватэру Галіны Васільеўны. Захапляюцца імі і таварышы па службе, і суседзі па дому.

НА ЗДЫМКУ: Галіна ХРАМЦЭВІЧ са сваімі работамі.

Фота В. АЛЯШКЕВІЧА.

КАШТОЎНАСЦІ, ВЕРНУТЫЯ НАРОДУ

Калі б славуты сышчык Шэрлак Холмс жыў у наш час, ён, без сумнення, наведаў бы гэты прыгожы старадаўні асабняк у цэнтры Брэста — першы ў краіне музей таможні. І не толькі для таго, каб палюбавацца сабранымі тут каштоўнасцямі, якія могуць скласці канкурэнцыю экспанатам Эрмітажа, Луўра ці Траццякоўкі, але, магчыма, і пераняць тое-сёе ў тутэйшых пагранічнікаў і таможнікаў па частцы прафесіяналізму і майстэрства.

За апошнія гады на Брэсцкай таможні канфіскавана больш за тры тысячы твораў мастацтва, толькі невялікая іх частка — каля трохсот экспанатаў — выстаўлялася раней у абласным краязнаўчым музеі. Цяпер дасталі з запаснікаў усё вернутае пільнымі вартавымі граніцы народу. У новым музеі — 11 залаў.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:
МІНСК-5, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі
Індэкс 63854.
Зак. № 227